



UNIVERSITETI 'ISMAIL QEMALI', VLORË,
DEPARTAMENTI I GJUHËS SHQIPE DHE LETËRSISË

LIBRI I ABSTRAKTEVE
BOOK OF ABSTRACTS

KONFERENCA NDËRKOMBËTARE ALBANOLOGJIKE

‘URAT KULTURORE MES HIMARËS
DHE DIASPORËS ARBËRORE
NË SHEK. XVI-XVIII’

KRONIKË IDENTITARE DHE EUROCENTRISTE
VLORË, 10-11 NËNTOR 2015



**NË 10-VJETORIN E THEMELIMIT
DEPARTAMENTI I GJUHËS SHQIPE DHE LETËRSISË
ORGANIZON KONFERENCËN NDËRKOMBËTARE ALBANOLOGJIKE
“URAT KULTURORE MES HIMARËS DHE DIASPORËS ARBËRORE NË SHEK. XVI- XVIII”
VLORË, 10 -11 NËNTOR 2015**



LIBRI I ABSTRAKTEVE

KONFERENCA NDËRKOMBËTARE ALBANOLOGJIKE “URAT KULTURORE MES HIMARËS DHE DIASPORËS ARBËRORE NË SHEK. XVI – XVIII”

(Kronikë identitare dhe eurocentriste)

VLORË, 10-11 NËNTOR 2015

Roland ZISI, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë

Mbi gjendjen kulturore e arsimore të Himarës gjatë shek. XVI – XVIII-

REFERAT

Ky referat synon të ndërtojë një tablo të përgjithshme të gjendjes kulturore e arsimore të popullatës së Himarës dhe krahinës së saj, gjatë shek. XVI - XVIII, kryesisht mbi bazën e relacioneve të misionarëve bazilianë, të cilët vepruan në këtë territor në funksion të detyrave klerikale për kohën. Në këtë kontekst hulumtimet për përgatitjen e këtij referati janë fokusuar në tri drejtime kryesore: a) në kornizën kulturore familjare e sociale; b) në ritet fetare si kornizë kulturore individuale dhe c) në kornizën edukative e arsimore. Këto drejtime kanë kushtëzuar interesin tonë për studimin e aspekteve historike rreth Himarës e krahinës me disa fshatra, si një vendbanim i hershëm dhe me karakter të theksuar rural, por me një bërthamë të sigurt qytetare. Kulturën e vjetër dhe origjinalitetin e saj Himara e dëshmon me një varg objektesh monumentale, religjioze e kulturore. Vetë qyteti i vjetër, sidomos kalaja (kështjella) dhe zona përreth, janë dhe ruajnë shenja të rëndësishme të historisë dhe kujtesës kolektive. Himara ka qenë dhe vijon të jetë edhe sot një vendbanim shqiptar i spikatur për role të veçanta gjatë rrjedhave të historisë, për kulturën e dallueshme materiale e shpirtërore, për folklorin dhe, sidomos, polifoninë unike, për realitetin specifik religjioz e demografik, për fenomene gjuhësore, dikur atipike e sot normale, si bilinguizmi apo trilinguizmi etj. Himara spikat mbi të gjitha për shkollën në gjuhën shqipe, krijuar dhe organizuar nga misionari i lartë bazilian Nilo Catalano, fakt që vë në diskutim datën zyrtare të shkollës së parë shqipe, si dhe kalendarin përkujtimor të saj.

Roland ZISI, University of Vlora “Ismail Qemali

On the state of culture and education of Himara during the 16th-18th centuries’.

This paper aims to provide a general outline of the cultural and educational state of Himara’s population and its region during the 16th and 18th centuries, primarily on the basis of Basilian missionaries’ reports, who acted in this territory for purposes of the ecclesiastical duties of the time. In this context, research for this paper has been focused on three main directions: a) on the family and social cultural framework; b) on the religious rituals as individual cultural framework, and c) on the educational and instructive

framework. These directions have conditioned our interest in studying historical aspects of Himara and its region, along with some villages, as an ancient settlement with a predominantly rural character, but with an indubitably civic nucleus. Himara's old culture and originality are testified by a range of monumental religious and cultural objects. The old town, especially the castle and its surroundings, has preserved important marks of history and collective memory. Himara has been and still is to this day an Albanian settlement remarkable for certain roles during the course of history, for its distinctive material and spiritual culture, for its folklore, especially its unique polyphony, for its specific religious and demographic reality, for its linguistic phenomena, once atypical but now ordinary like bilingualism or trilingualism etc. Himara stands out for its Albanian school, opened and organized by Basilian high missionary, Nilo Catalano, a fact that questions the exact date of the opening of the earliest Albanian school and its anniversary calendar.

Francesko ALTIMARI, Universiteti i Kalabrisë (Universita della Calabria)

Marrëdhëniet arbëresho-himarjote dhe roli i disa familjeve me origjinë nga Dhërmiu - Gjika dhe Leka – në to (shek. XVIII-XIX)

Kumtesa merret me shqyrtimin në plan të gjerë të marrëdhënieve kurrë të shkëputura mes Himarës dhe arbëreshëve, ndikimin e faktorëve kulturorë, politikë e fetarë në natyrën e këtyre marrëdhënieve. Në një numër rastesh, vetëdija etnike bëhet faktor zotërues për to, si në rastin e familjeve Gjika dhe Leka. Nga pikëpamja e modelit, vlera e tyre është e jashtëzakonshme në fillimet e Rilindjes Kombëtare Shqiptare gjatë shek. XIX.

Francesko ALTIMARI, University of Calabria

Himara – Arbëresh relationships and the role of Dhërmi's families – Gjika and Leka - in them (18th -19th centuries)

The paper deals with and evaluates to a broader plan, the never broken away relationships between Himara and Arbëreshë, the impact of the cultural, political and religious factors, in the nature of these relations. The ethnic consciousness becomes an owning factor for them, in a number of cases, as in the case of Gjika and Leka families. From the model viewpoint, their value is extraordinary in the early Albanian Renaissance, during the XIX century.

Floresha DADO, Akademia e Shkencave*Murgj misionarë dhe poetë arbëreshë në lëvizjen kulturore-fetare të shekullit XVIII*

Në kumtesë do të trajtohet çështja, jo shumë e njohur, e rolit që luajtën disa murgj bazilianë në jetën shpirtërore fetare, por edhe në lëvrimin e një letërsie religjioze, e cila dëshmon vlera historike-kulturore. Misioni i murgjve të urdhrit bazilian, emri i të cilit lidhet me manastirin e Grottaferrata-s dhe rolin kulturor e fetar specifik të tij, i pranishëm në Shqipërinë bregdetare prej Durrësit në Himarë, përveç çështjeve kishtarë, pati dhe karakterin e një lëvizjeje kulturore, gjuhësore e letrare. Me aq sa është trashëguar, veçohet murgu bazilian Nilo Catalano, autor i tri poezive në shqip, me motive fetare, himne kushtuar Shën Mërisë. Do të bëhet një krahasim me poezitë e arbëreshit Nicolò Brancato, edhe ai autor himnesh për Shën Mërinë, bashkëkohës i Catalano-s. Të dy mund të konsiderohen paraardhës të poemës *Ghella e Shën Mërisë Virgjërë* të G. Varibobës. Në anën tjetër, të dy i bashkon Nicolò Figlia, i cili i kopjoi poezitë e tyre në dorëshkrimin që njihet me emrin *Il Codice Chieutino* (1737), të cilin e njohim përmes botimit kritik filologjik të M. Mandalait. Në trashëgimin kulturor të tyre, por edhe në poezi të tjera të murgjve sicilianë, do të synojmë të vërtetojmë se gjatë shekullit të pranishëm misionarëve bazilianë, njëherësh dhe misionarë të uniatizmit si ide, edhe nën ndikimin e tyre, letërsia shqipe njohu një shkallë komunikimi mjaft më të lartë, që mund të cilësohet shkalla parakombëtare e saj.

Floresha DADO, Albanian Academy of Sciences*Basilian monk-poets in the 18th-century cultural-religious movement – (Codice Chieutino)*

This paper discusses the little known role of some monks of Basilian order, otherwise known as Basilian monks of Grottaferrata, present in coastal Albania from Durres to Himara, on cultural and religious life but also on the development of a religious literature of historical and cultural values. Special attention will be paid to the Basilian monk Nilo Catalano, author of three religious poems in Albanian, hymns to Saint Mary. These will be compared with Nicolò Brancato's poems, an Arberesh poet of hymns to Saint Mary and contemporary of Catalano. Both can be said to have anticipated Variboba's *Ghella e Shën Mërisë Virgjërë* and to have inspired Nicolò Figlia, who copied their poems in the manuscript known as *Il Codice Chieutino* (1737).

Bardhosh GAÇE, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
Marrëdhëniet e Bregut të Detit me brigjet e Mesdheut

Në marrëdhëniet e Bregut të Detit me Mesdheun, sidomos me Venedikun, Napolin dhe Spanjën, Francën e gjetkë, himarjotët kanë dhënë një kontribut të çmuar jo vetëm si luftëtarë dhe prijës në ngjarje të ndryshme historike, por edhe si njerëz të kulturuar, të cilët shënohen në disa nga enciklopeditë më të mëdha të Evropës. Në këtë vështrim, këto marrëdhënie këndvështohen në aspektin kulturor dhe etnokulturor si pjesë e përbashkët e Kulturës së popujve të Mesdheut. Në këto komunikime, marrëdhëniet e himarjotëve shfaqen me arbëreshët, arvanitasit dhe popujt e tjerë, siç ndodh me Mërkur Bua-në, Dhimitër Lekën, Spiro Gjikën, Pilo Varfin, Zaharia Andrucin, Kristo Kokën, Kosta Andrucin, Gjike Bixhilin, të cilët komunikojnë me kancelaritë evropiane të kohës. Në këtë aspekt këndvështrohet edhe veprimtaria e murgjve bazilianë për ndërtimin e shkollave shqipe në bregun e Himarës dhe vise të tjera shqiptare. Shtegtimi i himarjotëve në brigjet italiane shfaqet edhe në ngulmime të tilla, si San Basilio e Vila Badesa, si dhe në vendbanime të tjera të Kozencës, ku ruhet ende bota kulturore bregdetare.

Bardhosh GAÇE, University of Vlora "Ismail Qemali"
Bregu i Detit relations with the Mediterranean coast

In relation to the sea coast to the Mediteranean, especially with Venice, Naples and Spain, France and elsewhere Himarians have made a contribution to the treasured not only as a fighter and leader in various historical events, as well as cultured people who entered in some of the biggest encyclopedias Europe. In this regard these relations seen in cultural and ethno-cultural terms as part of the common culture of the Mediterranean peoples. In these communications, relations Himarians appear with arbëresh, arvanites and other peoples as Merkur Bua, Dhimiter Leka, Spiro Gjika, Pilo Varfi, Zahari Andruçi, Kristo Koka, Costa Andruçi, Gjika Bixhili, who communicate with office supplies, European time. In this aspect seen the activity monks baziliane school building on the coast of Himara and other Albanian regions. Migration Himarians in Italian coast appears in perseverance such as San Basilio and Villa Badesa, as well as other settlements Cosenza, where still preserved coastal cultural world.

Matteo MANDALÁ, Universiteti i Palermos (Universita degli studi di Palermo)

Mbi poezitë e Nilo Catalano-s (1637-1693) në raport me lëvrimin e gjuhës së shkruar shqipe në mjediset arbëreshe të Sicilisë gjatë shek. XVII-XVIII

Gjuha e shkruar, si tregues i vetëdijes së pjekur kulturore në fillimet e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, bëhet mbështetje për farkëtimin e vetëdijes kombëtare. Procesi, ndërkaq, ka një ecuri relativisht interesante në origjinën e tij, në mjediset arbëreshe të Sicilisë. Kumtesa ndalet mbi këtë dukuri, nisur nga hulumtimi mbi poezinë e shkruar të Nilo Katalanos, afiliacionet e marrëdhëniet e saj gjuhësore e kulturore me traditën shkrimore të arbëreshëve të Sicilisë.

Matteo MANDALÁ, University of Palermo

On Nilo Catalano's poems (1637-1693) and their relation to written Albanian in the Arberesh environment of Sicily during the 17th-18th centuries

Written Language, as an indicator of matured cultural awareness of the early Albanian Renaissance, becomes a support for the forging of national consciousness. The process, however, has a relatively interesting performance of his own, in arbëresh areas of Sicily. This paper touches upon this phenomenon, based on research done on the written poetry of Nilo Katalanos, its affiliations and cultural linguistic relations with scribal traditions of the arbëresh of Sicily.

Dhori Q. QIRIAZI, Universiteti Aristotelian i Selanikut (Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

*Takime dhe shtresime gjuhësh në të folmet shqip e greqisht të Bregut të
Detit*

Me këtë kumtesë, e cila përbën vazhdimin e studimit të kryer prej nesh vite më parë për të folmen greqisht të Himarës dhe marrëdhëniet e saj me të folmet e tjera të greqishtes së re, rrekemi të hedhim një vështrim gjuhësor diakronik të trevës së Bregdetit, duke e vënë theksin në faktin se të folmet shqip dhe greqisht që përdoren aty, si dhe materiali toponimik, janë pasqyrë e historisë së lashtë, të pasur e komplekse të banorëve të saj. Çfarë gjuhësh janë folur në këtë trevë dhe çfarë gjurmësh kanë lënë ato në të folmet e saj? Sa na ndihmojnë të dhënat gjuhësore për të kuptuar kompleksitetin e zhvillimeve historiko-kulturore dhe domosdonë e shmangies së trajtimeve të njëanshme apo selektive të tyre? Nga lënda e marrë në shqyrtim, vërtetohet edhe një herë thënia lapidare e M. Shuflajt Albania: *μονάς, in qua tamquam in speculo totius peninsulae Haemi cernitur κόσμος* (Shqipëria: njësi, në të cilën duket si në pasqyrë e gjithë bota e Gadishullit ballkanik).

Dhori Q. QIRIAZI, Aristotle University of Thessaloniki

*Language overlaps and layers in the Albanian and Greek dialects of Bregu i
Detit*

This paper, represents the continuation of the study carried out from us years ago, on Greek spoken language of Himare, and its relationship with other dialects of New Greek. We aim at taking a diachronic, linguistic survey of the region of Coast, by emphasizing the fact that the Albanian and Greek dialects being used here, as well as the toponymy materials, are a reflection of the rich, ancient and complex history of its inhabitants.

What are the languages spoken in this area and what trace have they left at its dialects? How much does the linguistic data help us to understand the complexity of historical and cultural developments and the necessity of avoiding unilateral or selective treatment of them? From the matter under consideration, the lapidary saying of M. Shuflaj Albania, is confirmed once again: *μονάς, in qua tamquam in speculo totius peninsulae Haemi cernitur κόσμος* (Albania: the unit in which the whole world overview of the Balkan Peninsula, looks like).

Stefano PARENTI, *Universiteti Pontifik Antonianum, Romë* (Pontificia
Universita Antonianum, Rome)

Konteksti politik e teologjik në fillimet e Uniatizmit në Shqipëri

Kumtesa shqyrton tërësinë e faktorëve që nxitën Uniatizmin në Shqipëri, në prag të fillimit të misioneve baziliane. Posaçërisht kumtesa merret me natyrën e procesve që ndodhën në Shqipëri, strukturën, ndërveprimin sistemor të rrethanës politike e teologjike, duke i çmuar ato në njëmendësinë e tyre.

Stefano PARENTI, Pontifical University Antonianum, Roma

Political and theological context at the beginning of Uniatism in Albania

This papers deals with the factors which caused Uniatism in Albania, especially at the beginning of basilian missions. It especially explores the nature of the processes, whether cultural or religious they have been, their structure, their relationships with political and theological context, in all their oneness.

Federica BOTTI, Universiteti i Bolonjës (Universita di Bologna)
Vleresimi i së drejtës pronësore së Kishës Katolike në Shqipërinë qendrore e jugore, kriteret e metodologjia mbi kthimin dhe/ose shpërblimin e saj

Kumtesa merret me shqyrtimin e së drejtës së bashkësive fetare mbi pronën, si një problem i veçantë në Europën Juglindore, posaçërisht në Shqipëri. Lidhur me këtë ka mjaft debat mbi të drejtën e bashkësive fetare mbi pronën e tyre. Kumtesa ndalet në shqyrtimin e gjendjes së trashëguar në Shqipëri, në krahasimin e legjislacionit shqiptar me vende të tjera ish-socialiste, në përcaktimin e gjendjes së pronësisë së Kishës Katolike, veçanërisht të Kishës Ortodokse Katolike. Autorja propozon kriteret e metoda që ndihmojnë në qartësimin e gjendjes së të drejtave të bashkësive fetare mbi pronësinë e shkuar e të sotme.

Federica BOTTI, University of Bologna
Assessment of property rights of the Catholic Church in Central-southern Albania and procedures for restitution and/or compensation

Restitution and/or compensation of properties that were confiscated by the socialist regimes are a particular problem in Eastern Europe and particularly in Albania. In relation to this, there are many disputes relating to the property of religious communities.

The first part of the speech will be dedicated to the analysis of the previous situation that will be reconstructed summarizing as the actual in Albania as well, including comparison with the legislation of other former socialist countries and the solutions adopted by them. Furthermore, there will be taken in consideration the legal safeguards that are available on national Albanian level, European level (so-called Copenhagen criteria, the judgments of the Strasbourg Court etc.), especially in view of the entrance of Albania in the European Union, and the discipline of international property rights.

Finally, the speech will be focused with particular attention on the property that was confiscated from the Catholic Church and especially of the property that belong to the Greek-Catholic community, which they referred to the Congregation of the Orthodox Churches, as an articulation of Commission Propaganda Fide that had jurisdiction over the center and the south of Albania. Also it will be examined the issue about the methods of identifying these goods through modification of legislation.

The final part of the examination will try to identify the criteria and methods that can facilitate the certainty of the owners' rights of yesterday and today.

Gëzim SALA; Dhimitër ÇONDI, Universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër
Koinoni Kaon i Himarës

Zona në fjalë zë gjithë zonën e bregdetit jonian, duke u nisur nga lumi Thiamis (Kallamas), deri në malet Akrokeraune (Karaburun): në veri lumi Aóos (Vjosa), i cili ndan Kaonët nga Ilirët, në lindje janë fqinj me Parauejt, në juglindje me Molosët, ndërsa në jug janë Tesprotët. Mikrozonat gjeografike, të lidhura me vendbanimet antike, krijojnë mundësi që brenda trevës kaone të veçohen disa nëndarje (Koinone): ai qendrori i Foinikes me Onhezmin, i Butrintit me Çukën e Aitoit, i Himerës me Sopotin (Borshi), Malcani me Paleomonastron e Ripesin, Antigonea me Melanin. Një njësi gjeografike me kufij të qartë natyrorë të Kaonisë është Bregdeti Jon, që krijon një bashkësi (Koinon) të Himerës në përbërje të Koinonit Kaon të Foinikes. Studimet dëshmojnë se jeta në këtë Koinon (Bashkësi) nis që në Mezolit në Spile të Himarës, por gjurmët më të dendura ndeshen në epokën e bronzit dhe hekurit me rreth 20 fortifikime, duke vazhduar në periudhën antike (qytetare) me qytetin qendror të Koinonit, Himerës, qytezën e Borshit (Sopot), vendbanimin e Qafës së Pazarit, vilat në Borsh e Lukovë e nekropolin e Helinëve në Lukovë.

Vazhdimësia e fortifikimeve nga bronxi i hershëm në hekurin e hershëm në bregdet, si dhe prania e mjaft fortifikimeve të tilla shprehin idenë e përqendrimit të fisit të Kaonëve në këtë krahinë në kohën para se të krijoheshin federatat. Përmendja e Kamarai-t përkrah Foinike-s në vitin 168 p. Kr., në mbishkrimet e Theorodokëve në Delfi, tregon se Himera ishte në rangun e polisit. Organizimi i tyre në etnos, i cilësuar shpesh si Koinon, përbën një kuadër më të gjerë dhe më të mirë në përshtatje ndaj jetës baritore që bënte një pjesë e rëndësishme e popullsisë. Territoret Kaone kanë struktura të njëjta administrative territoriale. Në qendër të organizimit janë qytetet e fuqishme të vendosura në lartësi jo të mëdha dhe përreth tyre në zona më të vogla fiziko-gjeografike ngrihen qytezat e fortifikuara që kanë ngjashmëri me qytetin e madh, se janë të fortifikuara, por kanë sipërfaqe më të vogla dhe lartësi më të madhe të lidhura dhe të komunikueshme me fushat përreth, si edhe qytetet e mëdha.

Gëzim SALA, Dhimitër ÇONDI, University “Eqrem Çabej”, Gjirokastra
Himara's koinon

This paper explores Himara region in its geographical extension, its continuity, trying to create a full picture of what has been a vast zone of cultural, religious, ethnic, political and linguistic clashes.

Giovanni CIMBALO, Universiteti i Bolonjës (Universita di Bologna)
*Kisha e bashkësisë arbëreshe dhe Kisha katolike e rritit bizantin në Shqipëri:
vetëm një Kishë*

Kumtesa shqyrton natyrën e procesit identitar të arbëreshëve, vlerën e kultivimit të rritit ortodoks katolik, si pjesë përbërëse e rëndësishme e vetëdijes mbi të qenit arbëresh. Në një pjesë të rëndësishme, ky tipar identitar i arbëreshëve u bë mbështetje për misionet religjioze në Shqipëri, veçanërisht në Shqipërinë qendrore e jugore. Teza e përpunuar e autorit parashtron njësinë e Kishës arbëreshe me Kishën e Shqipërisë Qendrore e Jugore, të themeluar prej misioneve, si realitet i posaçëm brenda Kishës katolike.

Giovanni CIMBALO, University of Bologna
*The Church of the arbëreshë community and the Greek rite Catholic
Church in Albania: only one Church*

The arbëreshë population had constant attention for the preservation of their identity; the observance of the rite Greek catholic is an integral part of it. Albania's central and southern provinces had a presence of Greek rite Catholics. Pastoral care was given to the presence of priests and monks scattered over a vast territory, in constant competition with the Greek orthodox clergy of obedience to the Patriarchate of Constantinople. The training centers of this church personnel were still located in Italy under the supervision of the Commission Propaganda Fide.

In the late 1700s, the Catholic Church decided to unify and rationalize the training of clergymen and religious of this particular Church using the theological reflection and ritual of the Ruthenian Church. On this way began a review for the formation and structure of the clergy, which involves parishes Community arbëreshë that the clergy employed in central and southern Albania. This part of the Catholic Church begins to live in harmony with the development of the political situation in Albania. It is not just a coincidence that the date of establishment of the Eparchy of Lungro, the 13th of February 1919 with *bullā pontificalis Catholici fideles* of Pope Benedict XV happens to coincide with important events of the institutional development of the Albanian state.

The speech will be focused on the demonstration how the Church arbëreshë and that of the central- southern Albania constitutes one particular Church within the Catholic Church.

Pëllumb XHUPI, Qendra e Studimeve Albanologjike

Përtej besimit: nocioni i bashkëkombasit në Shqipërinë e shek. XVI-XVIII

Kumtesa ndalet në shqyrtimin e proceseve identifikuese e njëmenduese kulturore e politike në Shqipërinë e shek. XVI-XVIII, mbi të cilat nis të themelohet vetëdija e përbashkësisë kombëtare. Natyrisht, nën ndikimin e në rrethanën e afilacioneve religjioze, kultivimi i kësaj njësie kryhet mbi faktorë historikë, gjuhësorë e kulturorë, të cilët autori i përcakton në dinamikën e tyre.

Pëllumb XHUPI, Centre of Albanological Studies

Beyond belief: the notion of compatriot in 16th -18th - century in Albania

This paper focuses on the analysis of cultural and political identifying and unifying processes in sixteenth-and-eighteenth-century Albania, upon which national consciousness begins to mold. It is obvious that under the influence and circumstance of religious affiliations, the cultivation of this consciousness is carried out by historical, linguistic and cultural factors, whose dynamics the author of this paper tries to define.

Pietro di MARCO, Universiteti i Palermos (Universita degli studi di Palermo)

Manastiri i Mezojuzos në historinë kulturore arbëreshe e në marrëdhëniet me Shqipërinë

Gjuha shqipe dhe riti bizantin paraqesin veçori përcaktuese të bashkësisë arbëreshe. Gjatë shek. XV, në Italinë qendrore e jugore mbërrijnë grupe të mëdha të ikurish nga Ohri, nga Maqedonia, nga Peloponezi. Për më tepër, më 1534, disa prej tyre mbërrijnë në Itali me Arqipeshkvin e tyre, priftërinjtë, Liturgjinë, ikonat e traditat përkatëse, ende të dukshme sot në bashkësinë arbëreshe.

Nga 1546-a deri në shek. XIX, bashkësitë arbëreshe u shtuan me grupe të mëdha (familje e klerikë) të ardhur prej Greqisë, Qipros, Kretës, prej Epirit e Himarës. Një identitet i spikatur i dallon arbëreshët nga popullsia vendase. Prej vitit 1601, ata themelojnë një manastir bizantin pranë kishës së Shën Mërisë së Shumëhirshme në Mezojuso. Andrea Reres, në testamentin e tij, jep një dëshmi të drejtpërdrejtë mbi qëllimin e themelimit të manastirit e shkruan se “murgjit duhet të jenë gjithnjë..... shqiptarë, ushtrues të ritit e të disiplinës lindore”. Qëllimi i themelimit të manastirit ishte të mbështeste shpirtërisht bashkësitë arbëreshe e të edukonte murgj që mund të mbanin gjallë kontaktet me Shqipërinë, duke hapur shkolla e duke kryer vepra ungjillore. Për sa kohë komunikohet e bashkëjetohej me shqiptarët, mbahej gjallë edhe studimi i gjuhës shqipe. Përfitimet për bashkësitë arbëreshe ishin të shumta e jo vetëm për to, por edhe për Selinë e Shenjtë e për misionet në Himarë. Manastiri i Mezojuzos u bë një qendër e rëndësishme kulturore; shumë të rinj vinin aty prej bashkësisë të tjera arbëreshe, si vend ku ruhej e zhvillohej disiplina bizantine, falë edhe shkollave të ngritura pranë tyre. Murgjit duhet të zotëronin kulturë të mirë. Manastiri e kishte të detyrueshme shqipen e murgjit që shkuan në Himarë, rigjetën aty pasurinë kulturore të tokës së paraardhësve të tyre: Neofito Rodinò, Simeone Lascaris, Andrea Arcadio Stanila, Onofrio Costantini, Nilo Catalano, Filoteo Zassi, Callinico Granà, Giovanni De Camillis, Arcadio Stanila, Basilio Matranga, Giuseppe Schirò janë më të njohurit.

Pietro di MARCO, University of Palermo

The monastery of Mezojuso in Arberesh cultural history and its relations with Albania

The purpose of this paper is to trace back the history of the monastery of Mezojuso, which was set up by the Arbëreshë community in 1601 with the aim of preserving the Albanian language and the Byzantine rituals followed

by the community. Ever since, the monastery has supported the Arbëreshë community spiritually by providing education for the monks so that they could maintain contacts with Albania, opening schools or gospel performing. Not only did the Arbëreshë community benefit from it, but also the Holy See and the missions to Himara. The monastery has become an important cultural centre, especially for the youth who visit the monastery as a place where byzantine discipline is preserved and developed.

Dimitris METALINOS, Universiteti Jonian i Korfuzit (Ιόνιο
Πανεπιστήμιο)

Qëndrimi i Janis Kapodistrias mbi iluminizmin europian dhe mbi shqiptarët

Kumtesa ndalet në rolin e Janis Kapodistrias (1776-1831), diplomatit europian më të rëndësishëm të kohës së vet, Guvernatorit të parë të një shteti autonom në Ballkan (Greqisë), në drejtim të iluminizmit europian, si kyç interpretues për të kuptuar historinë moderne të Ballkanit si trevë gjeopolitike e gjeokulturore. Autori paraqet pikëpamjen e Kapodistrias mbi shqiptarët, e shqiptuar, në përputhje me veprimtarinë e tij mbi këtë çështje, çka provon se politikani korfiot mbështetej në perceptimin Ekumenik-Ortodoks, përkundër Idesë Kombëtare (që këtu edhe Nacionaliste) të themeluar prej Revolucionit francez (1789).

Dimitris METALINOS, Ionian University

The Ioannis Kapodistrias' (1776-1831) attitude on European Enlightenment and Albanian people

Studying the attitude of Ioannis Kapodistrias (1776-1831), the most important European diplomat of that time and first Governor of the first autonomous Balkan state (Greece), towards the European enlightenment is an interpretation key to comprehend the modern history of the Balkan geopolitical and geocultural area. It will also be presented, in parallel to his main attitudes on this issue, his opinion on the Albanian people, which prove that the Corfian politician was carrier of the Ecumenical-Orthodox Perception, in contrast to the national (and hence nationalistic) Idea, created by the French Revolution (1789).

Rami MEMUSHAJ, Universiteti i Tiranës*Përpyqjet e himarjotëve për të ruajtur identitetin etnik dhe murgjit bazilianë*

Gjatë shekujve të pushtimit osman, krahina e Himarës (Labëria e sotme) është përballur me trysni të forta asimiluese që i kanë ardhur nga dy anë: nga pushtuesi dhe nga kisha greke. Të dy palët synonin ndërrimin e identitetit etnik të krahinës nëpërmjet fesë dhe gjuhës: pushtuesi, pa hequr dorë nga përpjekjet për t'i shtruar me dhunë, ndoqi edhe rrugën tjetër, gërshetimin e politikave shtrënguese me dhënien e privilegjeve atyre që përfaqonin islamin. Nga ana tjetër, për asimilimin e krahinës përpiquej edhe kisha greke, e cila punonte e patrazuar nga pushtuesi për arritjen e qëllimeve të saj. Për t'i bërë ballë rrezikut të asimilimit, shqiptarët qysh në kohën e Bizantit i kishin kthyer sytë nga kisha e Romës, e cila, ndryshe kisha simotër e Lindjes, kishte provuar se nuk e barazonte fenë me kombësinë. Këtë bënë edhe himarjotët pas pushtimit osman, duke iu drejtuar papës për ndihmë. Në këto rrethana erdhën në krahinë e Himarës murgjit bazilianë, një nga punët kryesore të të cilëve në krahinë ishte ndriçimi kulturor i popullsisë, duke hapur shkolla dhe duke predikuar në gjuhën shqipe. Pikërisht, predikimi në shqip dhe mësimi i saj në shkollat që hapën, përbënë kontributin e madh që dhanë këta priftërinj arbëreshë të Italisë ose të edukuar në mjediset arbëreshe, për të mbajtur gjallë ndjenjën e shqiptarisë tek himarjotët.

Rami MEMUSHAJ, University of Tirana*Himariotes' endeavours to preserve their ethnic identity and the basilian monks'*

This paper focuses on the Himariotes' endeavours to protect themselves from assimilation and preserve their ethnic identity during Ottoman invasion against the invader and the Greek Church. Ever since the Ottoman invasion, in order to overcome the danger of assimilation, Albanians had looked to the Church of Rome, which had already proven that it did not equate nationality with religion. The same did the Himariotes, who asked the Pope for help. Thus Basilian missionaries were sent to Himara, whose main task was to enlighten people by opening schools and preaching in Albanian. Teaching and preaching in Albanian has been their greatest contribution to preserving Albanianhood.

Anila OMARI, Qendra e Studimeve Albanologjike

Kujdesi "Rilindas" për gjuhën te shkrimtarët e shek. XVII – tipar i vetëdijes kombëtare dhe i prirjes iluministe

Kumtesa përqendrohet në vëmendjen që autorët e vjetër të shqipes në shekullin XVII i kushtuan gjuhës, si elementi kryesor i identitetit kombëtar. Qëllimi i kumtesës është të ritheksojë faktin se Rilindja kombëtare shqiptare nuk lindi mbi një truall të zbrazët, duke nisur nga shekulli XIX, por ka në bazë një vetëdije etniko-nacionale shumë më të hershme, që shprehet në mënyrë të theksuar në veprimtarinë letrare e fetare-politike të autorëve të shekullit XVII. Që në nismat e para të shkrimit të shqipes, motivi kryesor i tyre ka qenë dashuria për atdheun, gjuhën dhe fenë, të lidhura pazgjidhshmërisht me njëra-tjetrën. Për shkrimtarët e shekullit XVII, njëkohësisht edhe klerikë të lartë, forcimi i fesë nënkuptonte përhapjen e dijes dhe ndriçimin e mendjeve, si premisë kryesore për qëndresën ndaj pushtimit. Qëndresa në planin fetar ishte një qëndresë me karakter politik. Ata konsideronin padijen si një nga plagët më të mëdha të popullit dhe shkak i parë i robërisë. Mjeti i parë për përhapjen e fesë dhe të dijes ishte gjuha (*për të marrë veshit dijenë nierë ndë gjuhë të vet*). Prandaj një nga aspektet më të rëndësishme të veprimtarisë së tyre ishte puna për gjuhën dhe me gjuhën. Duke qenë të vetëdijshëm për mangësitë e gjuhës shqipe, ata punuan me përkushtim për lëvrimin letrar dhe pasurimin e saj. Përkthyen tekste fetare, hartuan traktate diturore, përpiluan fjalorë e gramatika të shqipes, mblodhën material folklorik dhe bënë një punë të jashtëzakonshme krijuese me gjuhën për pasurimin dhe zhvillimin e saj duke vënë themelet e gjuhës letrare shqipe. Përdorimi i disa shkronjave të veçanta për shqipen, si dhe dëshira e shprehur për të përdorur një alfabet të veçantë shqip (Bogdani) janë, gjithashtu, shprehje patriotizmi të këtyre shkrimtarëve. Ata bënë edhe përpjekje konkrete për përhapjen e dijes nëpërmjet hapjes së shkollave. Idetë e tyre atdhetare dhe politike-kombëtare shprehen edhe në shkrimet e tyre në gjuhë të tjera, në letra e relacione drejtuar eprorëve, në traktatet për mbrojtjen e etnicitetit të heroit kombëtar etj. Veprimtaria e tyre fetare-politike, atdhetare e letrare është shtrati mbi të cilin u ngritën idetë e Rilindjes kombëtare në shekullin XIX. Vepra e tyre u njoh dhe u përvetësua edhe nga dijetarët arbëreshë, të cilët luajtën një rol të rëndësishëm në promovimin e Rilindjes kombëtare shqiptare.

Anila OMARI, Centre of Albanological Studies

Renaissance "care of language" in 17th-century writers – a characteristic of national consciousness and illuminist inclination

This paper brings to attention the work of seventeenth-century Albanian writers, which can be seen as anticipatory of Albanian national Renaissance in the nineteenth century. Love of fatherland, native language and religion has motivated Albanian letters since the beginnings. For seventeenth-century Albanian writers, who were also high clerics, reinforcing religion meant spreading knowledge and enlightening the mind as the main premises to resist invasion. Ignorance was to them a social wound and main cause for slavery. In these circumstances, they dedicated themselves to the study of language in order to fill in any gaps and further enrich it. Among their greatest contributions are the translations of religious texts, the writing of treatises, the compilation of dictionaries and grammar books, the collection of folk material, the opening of schools. They also wrote letters or reports in other languages in which they expressed their patriotic and political ideas or defended the ethnicity of the national hero etc.

Kolec TOPALLI, Qendra e Studimeve Albanologjike

Bota arbëreshe në studimet tona etimologjike

1. Vlera e paçmueshme e të folmeve arbëreshe për historinë e gjuhës, në veçanti për etimologjinë;
2. Të folmet arbëreshe në fjalorin etimologjik;
3. Shpjegime fjalësh të arbërishtes:
 - a. jetullëz,
 - b. gëlthatër,
 - c. gëlmonj,
 - d. ndovorria.

Kolec TOPALLI, Centre of Albanological Studies

The Arbëresh world in our etymological studies

1. The priceless value of arberesh spoken language, especially on its etimological aspect;
2. Arbersh spoken language in the etimological dictionary;
3. Explanation of arberesh terms:
 - a. jetullëz,
 - b. gëlthatër,
 - c. gëlmonj,
 - d. ndovorria.

Konstandin GIAKOURIS, Universiteti i Nju-Jorkut, Tiranë
*Gjurmimi i Identifikimeve të Vetes prej Banorëve të Bregdetit në shek. XVI-
XIX*

Kumtesa hulumton gjurmët e vetidentifikimit të himariotëve dhe banorëve të tjerë të Bregdetit në burimet e tyre historike të shek. XVI-XIX. Analiza tregon karakterin pragmatik të identitetit të tyre të shumanshëm, si edhe luhatshmërinë (volatilitetin) e identitetit të tyre të projektuar në kontekste të ndryshme komunikimi. Krahasimi i konkluzioneve, me qasje të ngjashme nga krahina të tjera të Ballkanit, tregon se identifikimi i banorëve të rajonit ka qenë tipik për kohën e tij.

Konstandin GIAKOURIS, University of New-York, Tirana
*Tracing person identification by the inhabitants of the Bregdeti region in
the 16th-19th centuries*

This paper deals with the case of selfidentification by the inhabitants of Bregdeti based on historical resources of the XVIth - XIXth centuries. The analyse shows their pragmatic and polyvalent identity as well as its volatility on different contexts of communication, in our view a typical phenomenon for Balcan region during this period.

Valter MEMISHA, Qendra e Studimeve Albanologjike;
Evis HUDHËRA, University of Vlora “Ismail Qemali
Një vështrim për leksikografinë arbëreshe në shekuj

1. Shqipja ka një traditë leksikografike rreth 400-vjeçare dhe ka në fondin e vet mbi 500 fjalorë një-, dy- e shumëgjuhësh. Dhe një numër jo i vogël nga këta fjalorë i përket botës arbëreshe.
2. Arbëreshët, në përpjekjet shumëshekullore për të ruajtur identitetin tyre kombëtar, kanë arritur t'i shpëtojnë asimilimit gjuhësor, kulturor, fetar etj. në mjedisin italishtfolës. Dy shekujt e fundit kanë njohur një punë të jashtëzakonshme të popullsisë së vendosur, sidomos në jug të Italisë, për mësimin e gjuhës amtare (arbërishtes), për zhvillimin e letërsisë (veçojmë J. de Radën, G. Darën, Z. Skiroi etj.) etj.
3. Në biblioteka të ndryshme, brenda dhe jashtë mjedisit arbëresh, brenda dhe jashtë Italisë (si në Danimarkë etj.), gjenden në dorëshkrim shumë fjalorë të hartuar nga arbëreshë që ishin të lidhur drejtpërdrejt me fjalën arbërishte apo shqipe. Në këta fjalorë janë regjistruar një pasuri jashtëzakonisht e vyer, e vjelë nga goja e popullit (në mjedise arbërishtfolëse), nga letërsia arbëreshe, në publicistika, nga botimet e përkëtej detit apo nga veprat leksikografike të botuar, në të cilat shqipja ka qenë gjuhë e parë apo e dytë.
4. Një pasqyrë të punës leksikografike, sidomos të asaj që lidhet me mjedisin e arbëreshëve të Sicilisë, na e jep studiuesi M. Mandala, në veprën “Studime filologjike për letërsinë romantike arbëreshe”, i cili pohon se në Sicili, fjalorët dygjuhësh kanë paraprirë, ashtu si dhe në Shqipëri, praktikën e hartimit të fjalorëve njëgjuhësh. Ai pranon se fjalorët lindën si repertorë dygjuhësh dhe nga nevojat praktike të mësimin të italishtes dhe u hartuan nga leksikografë që ishin “zakonisht misionarë italianë të cilët më fjalorët e tyre dygjuhësh synonin të ndihmonin kolegët e rinj”
5. Kumtesa ndalet te rëndësia e këtyre fjalorëve që lidhen me botën arbëreshe në Itali, që kanë vlerë të pazëvendësueshme; ata jo vetëm regjistruan lëndë leksiko-semantike (fjalë e njësi frazeologjike dhe kuptimet e tyre), por japin edhe të dhëna gramatikore duke shërbyer kështu si pasqyruese e gjendjes së të folmeve arbëreshe duke krijuar mundësi dhe hapësira për të ndërmarrë mbi të studime të shumanshme, si ato leksikore, semantike, fonetike, gramatikore, historike, dialektore, sociolinguistike (sidomos dukuri të bilinguizmit dhe të konkurrencës të të folmeve arbëreshe dhe të italishtes, të procesit huazues e atij qëndruar të fjalës shqipe), etnolinguistike etj.
6. Krahas traditës leksikografike, në ditët e sotme duhet vlerësuar puna e jashtëzakonshme e akademik F. Altimarit për regjistrimin e pasurisë

gjuhësore, sidomos të asaj leksikore e dialektologjike të kësaj popullsie, duke krijuar një *database* jo vetëm të pasur, por edhe shumë të rëndësishëm, që jo vetëm shpëton shumë njësi nga bjerrja, por mundëson punën studimore dhe punën hartuese leksikografike.

Valter MEMISHA, Centre of Albanological Studies; **Evis HUDHËRA**,
University of Vlora “Ismail Qemali”
An overview of Arberesh lexicography in centuries

1. The albanian language has a lexical traditional of around 400 years and it contains 500 one, two and multilanguage vocabularies. A great number of these vocabularies belongs to the arberesh world.
2. Arbereshe minority has managed to save its language, religion and culture during the centuries in order to save the national identity. During the last two centuries there has been a tremendous work done especially in the south of Italy to learn the mother language (arberesh) and to develop the literature (we mention J. de Rada, G. Dara, Z. Skiroi etc.)
3. In variuos libraries in and out of the aberesh community in Italy (as in Netherlands) there are handwritten vocabularies from the arberesh who were directly related to the arberesh or albanian language. These vocabularies contain a precious asset taken from the populara words (in arberesg communities), from the arberesh literature, publicistics, the published works of albanians where the albanian language is the first or second language.
4. A review of the lexical work, especially the one related to the arberesh community of Sicily, brings the researcher M. Mandala in the work “Filiological studies for the romantic arberesh literature” who states that in Sicily prevails the bilanguagual vocabulary to design one language vocabulary, just like in Albania. He accepts that the vocabularies came from bilanguagual repertory and the practical need to learn the italian language so they were desinged from the lexicographs who were generally “Italian missionaries who aimed to help their colleagues with the bilingual vocabulary”.
5. The review emphasises the importance of the relation of these vocabularies with the arberesh community. These works are very valuable because they not only replaced the semantic lexical subjects (the words, their phraseological meaning), but hey also give a reflection of the spoken arberesh language, by creating the opportunities and areas to study lexicography, phonetics, grammar, history, dialects, socio linguistics, (the phenomenon of bilingual and the competition of the spoken arberesh of

Italian language, of the language borrowing and the remaining of the Albanian language), ethnolinguistics etc.

6. Nowadays, the extraordinary work of F. Altimari in the registration of the linguistic wealth should be valued, especially the lexic and dialectology of the this population, by creating a very rich and important database. This databse saves very units from getting lost and makes it possible for the researchers to study the lexical of this community.

Nexhip Mërkuri, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë; **Asime Feraj**
Këndvështrim krahasues për hartimin e atlasit të etnonimeve

Autorët këndvështrojnë etnoniminë si vazhdim të traditës së kërkimeve të gjuhëtarëve të Rilindjes, për të vërtetuar lashtësinë e gjuhës shqipe me fakte gjuhësore, të mbledhura nga ekspeditat. Studimi për etnoniminë, si nëndarje e onomastikës, janë të mbështetura në dëshmi të plotvlershme edhe vështrohet në lidhje të ngushtë me faktorë të ndryshëm jashtëgjuhësorë, si edhe me krejt mendësinë e etnikumit përkatës.

Dokumentet e shqyrtuara të viteve 1581 dhe 1700, edhe shekuj më vonë plotësojnë një këndvështrim për theksimin që bëjnë gjuhëtarët anglezë, se kultura moderne nuk ka bërë shumë për të shtuar vlerësimin mbi kohën e Mesjetës dhe për ta shëruar atë thyerje midis kohëve që u vendos përdhunshëm në të kaluarën.

Pasqyrohen faktorët jashtëgjuhësorë si nevojat e laikëve dhe humanistëve, nga rritja e prestigjit të gjuhëve të folura europiane, të gjuhës shqipe pas përkthimit të Biblës në këto gjuhë, fakt i cili është njëri nga aspektet e reformës fetare të këtyre shekujve.

Por si faktorë jashtëgjuhësorë shihen edhe favorizimet nga këto reforma, edhe Gramatikat e reja të cilat u dhanë mjaft rëndësi marrëdhënieve ndërmjet shkrimit, i cili tashmë u kodifikua në të shtypur dhe shqiptim. Çështjet e drejtshkrimit dhe reformave të shkrimit fituan një domethënie të re edhe për gjuhën shqipe, ato e pasqyruan emrin e banorit apo të banores, traditën e lashtë të popujve që krijojnë me mjetet e gjuhës emërtime të posaçme për banorët. Gjuha shqipe dallohet për pasurinë e mjeteve që përdoren për formimin e etnonimeve me prapashtesa ilire ose kryqëzim prapashtesash nga Veriu në Jug, tek arbëreshët e Italisë dhe në 24 fshatrat e Himarës. Krahasimi, shtrija gjeografike edhe në 100 fshatrat e Përmetit argumenton më tej njësi dhe vijimësi në mënyrën e formimit të etnonimeve, që kanë arritur deri më sot si dëshmi e rrënjëve të lashta të gjuhës shqipe dhe si variant për hartimin e atlasit të etnonimeve.

Nexhip Mërkuri, University of Vlora “Ismail Qemali; **Asime Feraj**.
Comparative overview on the creation of the atlas of etnonyms

Authors explore the ethnonyms as continuing the tradition of Renaissance linguists research to prove the antiquity of the Albanian language on linguistic facts collected by expeditions. The study for ethnonyms as onomastics subdivisions are based on evidence many value also seen in close relation to various extralinguistic factors as well as all the relevant

ethnic groupmentality. Documents examined the years 1581 and 1700 even centuries later meet a view to emphasizing that do linguists English that modern culture has not done much to add an assessment on the Middle Ages and to heal the breach between the times that moved violently in past. The outlanguage reflected factors such as the needs of secularists and humanists from the growth of the prestige of the European languages spoken Albanian language after translating the Bible into these languages, a fact that is one of the aspects of religious reform of these centuries. Factors outlanguage were seen as favoritism of these reforms and new grammar that gave much importance to relations between the script, which was already codified in print and spelling.

Issues spelling and writing reforms gained a new significance for the Albanian language which reflected the name of the resident or new tenants, the ancient tradition of the people who create the tools of language special names for residents. The Albanian language is noted for the wealth of tools that are used to form the suffixes ethnonyms Illyrian or suffix Junction from North to South, to arberesh of Italy and in 24 villages of Himare. Comparison, geographical stretch in 100 villages of Përmeti further argues unit and continuity in the way of the formation of ethnonyms that have achieved to date as evidence of the ancient roots of the Albanian language and as variant design atlas ethnonyms.

Aleks TRUSHAJ, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
*Besimi dhe monumentet e tij në fasadën jugperëndimore të Shqipërisë në
fund të antikitetit dhe në fillimet e mesjetës*

Besimi dhe objektet e besimit kristian në fasadën bregdetare Jug-Perëndimore të vendit tonë, të zhvilluara dhe ngritur në formën e bazilikave, kishave e manastireve janë një tregues i rëndësishëm dhe dëshmi e fortë e identitetit kulturor të kësaj zone në fillimet e mesjetës dhe mbartin elemente të forta të orientimit pro Romës dhe Papës.

Si kudo, edhe këtu, vatra të krishtërimit u bënë qendrat qytetare, ku u ngritën bashkësitë e para fetrare dhe vendet e kultit të ri kristian. Krishtërimi në qytetet e antikitetit të vonë ilir, në vijën nga Apolonia në Butrint, vazhdoi traditën e vet, megjithëse në kushte të vështira të presionit të fiseve barbare. Në qytetet kryesore u krijuan peshkopatat, që e shtrinin juridiksionin e tyre në gjithë krahinën (dioqezën). Peshkopatat u ngritën në qytetet më të mëdha e më të vjetra, si në Bylis, në Apoloni, në Amantia, në Aulona (Vlorë), në Butrint, në Adrianopojë, në Finiq, në Onhesëm, deri në Nikopojë etj. Besimi dhe monumentet e tij pas shek.VII pësojnë një rritje të re; ngrihen shumë manastire, sidomos gjatë bregdetit të Himarës. Nga kjo periudhë e mesjetës vjen pjesa më e madhe e terminologjisë kishtare shqipe me bazë latine dhe toponimet fetare të organizimit paraislam.

Aleks Trushaj, University of Vlora "Ismail Qemali"
*Belief and monuments of Christianity by Late Antiquity and beginning of the
Middle Ages on the southwestern coastal façade of Albania*

Belief and objects of christian belief in the south-western coastal facade of our country developed and raised in the shape of basilicas, churches and monasteries. They are an important indicator and a strong evidence of the cultural identity of this area in the early Middle Ages, bearing a strong element of orientation in favor of Rome and Pope. As everywhere, the civic centers became the hearth of christianity. The first religious communities arose in these centres. Christianity, in the late illyrian antiquity cities, from Apollonia to Butrint continued in its own tradition, though in difficult conditions from the pressure of barbarian tribes. Bishoprics were set up in the oldest major cities: as in Byllis, in Apollonia, in Amantia, in Aulona (Vlora), in Butrint, in Adrianopojë, in Finiq, in Onhesëm up to the Nikopojë etc. Belief and its monuments undergo a new growth in the VII century. A lot of monasteries were set up along the Himara coast. The majority of the Albanian ecclesial-based terminology and toponyms of Latin, pre-Islamic religious organization, derives from this medieval period.

Thoma DHIMA, Universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokaštër
*Gjeografia e Th. Thesprotit, shprehje e përpjekjeve iluministe për
emancipimin e kulturës dhe të gjuhës shqipe në shek. XVII*

"Gjeografia e Shqipërisë dhe Epirit e Kosma Thesprotit", 1832, si një tekst mësimor për shkollat e kohës. Përmbajtja e saj. Teksti si vazhdimësi e gjeografisë të mësuesit të tij, A. Psalidha, iluminist i shquar grek në Janinë. Roli i Janinës si një qytet që rrezatonte pikëpamjet e përparuara iluministe të kohës në tërë trevën e jugut. Ndikimi i këtyre ideve në Rilindjen tonë kombëtare. Koncepti i Thesprotit për ndarjen territoriale, gjuhësore dhe etnike të Shqipërisë dhe Epirit. Mendime të tij për gjuhën, kulturën, zakonet dhe karakterin e shqiptarëve. Koncepti i Thesprotit dhe Psalidhës për banorët, gjuhën e territoret të Vlorës e të Himarës (të Labërisë). Roli i kësaj vepre në përgatitjen e ideologjisë kombëtare në vendin tonë etj.

Thoma DHIMA, University “Eqrem Çabej”, Gjirokastra
*K. Thesprot's geography, expression of illuminist endeavours to emancipate
Albanian language and culture in the 17th century.*

Albanian and Epirus geography of Kosma Thesproti. 1832, as a school text of that time. Its content. The text as an ongoing work of his professor, A. Psalidha, a wellknown greek intellectual in Ioanina. Ioanina as a enlightened place which influenced all the South Albania. The presence of these ideas in Albanian renaissance. Thesproti's concept on cultural, linguistic and territorial confines between Albania and Epirus. His positions on the language, culture, traditions and albanian character. Psalidha's and Thesproti's standpoints about the inhabitants, the language, and Vlorë territories. The role of his work in Albanian national ideology.

Migena BALLA, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
Bregdeti dhe toponimet historike në shek. XVII-XVIII sipas relacioneve të murgjve bazilianë

Toponimia është e lidhur ngushtë me historinë e një vendi, historinë e një populli dhe të një gjuhe. Emrat e viseve dhe, përgjithësisht, onomastika e përmendur nëpër mbishkrime, pastaj edhe në shkrime të ndryshme, kanë patur rolin e dëshmuesve të pranisë së shqipes e të shqiptarëve në trojet e tyre të sotme. Kjo kumtesë synon të paraqesë fakte dhe gjurmë nga historia e zonës së Bregdetit, nisur nga shënimet e murgjve bazilianë gjatë misioneve në Himarë, në shekujt XVI-XVIII. Ata, duke qenë klerikë vizitorë nëpër fshatrat e Bregdetit, kanë evidentuar një varg realitetesh onomastike, nga të cilat spikat më tepër kategoria e toponimeve të kësaj zone.

Migena BALLA, University of Vlora “Ismail Qemali”
Bregu i Detit historical toponyms in the 17th-18th centuries in Basilian monks' reports

Toponymy is closely related to the history of a country, people and language. Names of areas and generally onomastics mentioned in epigraphy and also in various writings, testify the role of the Albanian presence in their lands. This paper aims to present facts and traits from the history of Bregdet's areas referring to the records of Basilian monks during missions in Himarë in the XVI-XVIII centuries. Being clerical visitors through Bregdet villages they have identified a series of onomastic realities in which it is prevailed more the category of toponyms of this area.

Hamit XHAFFERI, Universiteti i Evropës Juglindore, Tetovë
*Unitatizmi si çështje e kulturës shpirtërore e arbërorëve të Greqisë
 ishullore, vështruar nga regjistrimet e lëndës folklorike të Reinholdit dhe
 letërkëmbimet me Patër Vasilin*

Duke u nisur nga fakti se pas çdo vepre me rëndësi për albanologjinë që është botuar gjatë shekujve e më vonë, gjendet gjithnjë nga një personalitet shqiptar, në këtë mënyrë ka funksionuar edhe letërkëmbimi i Karl Reinholdit me arvanitasin patër Vasilin, kuptohet edhe mënyra sesi është bërë mbledhja e lëndës folklorike edhe nga vetë Reinholdi. Kjo kumtesë bazohet në materialet folklorike që janë ose pjesë popullore (këngë, përralla, anekdota etj.), ose sajime nga vetë ai. Reinholdi punoi me ngulm e dashuri për të mbledhur lëndë gjuhësore e folklorike. Brenda e kësaj teme përfshin pjesë nga realiteti. Libri i tij “Një thesar gjuhësor që fjeti 150 vjet”, do të vlerësojë, veçanërisht, elementin etnik të diasporës së moçme shqiptare në Greqi, duke vënë në pah jetësinë dhe forcën ruajtëse që kanë shfaqur gjatë rrjedhës së shekujve arvanitët, qysh nga shek. XV gjer në kohën e revolucionit grek. Qëllimi themelor i këtij referimi do të jetë Reinholdi, i cili ka sjellë një gurrë të madhe për gjuhësinë, por edhe një histori, e një folklor popullor me vlera folklorike të veçanta. Këtu vihen në spikamë gjuha, veshja dhe kënga arvanite në flotën greke, që ishin të pranishme në një masë të madhe; veten e quanin me prejardhje pellazge, gjë që nuk mund të mos lidhej edhe me luftën trimërore që bënë asohere detarët arbëreshë të Hidrës, Salaminës kundër flotës osmane. Është një mirësi e veçantë, por edhe paradoks: kur, për thesare të vendit tënd, gjen mirëkuptim më parë jashtë kufijve të Shqipërisë sesa brenda! Autori i vërtetë i shumicës së teksteve ndër arvanitët është prifti i Porosit, Vasil Saqelari. Ky është autori i dialogëve, letrave, mbledhësi i këngëve dhe përrallave, përkthyesi i fabulave të Ezopit, i fragmenteve nga Bibla dhe i përrallave nga “1001 net” dhe tridhjetë letrave të epistolarit. Por, për fatin e keq të mbledhësit dhe të botës shkencore, pjesa më e madhe e kësaj lënde do të mbetet në dorëshkrim, e pabotuar. Ndryshe nga diaspora arbëreshe e Italisë, e cila në shek. XIX vetëdijësohet në shkallë të lartë e nxjerr figura të përmasave të mëdha: historianë, mbledhës të folklorit, poetë, njerëz të kulturës me famë, madje edhe burra shteti që mbërrijnë deri në postin e kryeministrit të Italisë. Njohim De Radën, Markianoin, Skiroin dhe këngët e mrekullueshme të arbëreshëve të Italisë. Kumtesa përqendrohet në vargun e botimeve filologjike dhe në librin “Netët pellazgjike” i Karl Reinholdit, ngërthen në vete tekste të vjetra shqipe të Greqisë, mbledhur më (1850-1860), që

paraqesin një lëndë mjaft të pasur e të çmueshme gjuhësore dhe etnofolklorike, me një performancë të veçantë poetike-muzikore që zanafillën e ka nga ngulimet arbërore të Greqisë. Ky studim mëton të hedhë dritë mbi Reinholdin, si shumë dijetarë të tjerë të shek. XIX, i cili i pandeh shqiptarët si pellazgë, bile më të hershëm dhe pararendës të grekëve në gadishull. Ky është mbledhësi i shquar i këngëve dhe i përrallave, kurse sa për “pellazgjiken” kjo mbetet një mitologji e kohës.

Hamit XHAFERI, South East European University

Unitatism as an issue of spiritual culture of the Arbëreshë of archipelagic Greece as viewed in Reinhold's recordings of folklore and Pater Vasili's letter exchange

Having in mind that in each important Albanological creation, published during the latest centuries, there has always been an Albanian character behind it. Thus functioned the letters exchanged between Karl Reinhold and Pater Vasili, and of course, also the way Reinhold summarized the folkloric case. This paper is based in the folkloric materials are either folkloric pieces (stories, fairytales, anecdotes etc.) or they were all his own fabrications. Reinhold worked with persistence and admiration for collecting linguistic and folkloric materials. The inside part of this topic involves parts of the reality presented in his book “A linguistic treasure that slept for 150 years” he will value especially the ethnical element of old Albanian immigrants in Greece, by highlighting the will these people have shown to save their ethnical values throughout the centuries, from the 15th century until the time of Greek revolution. The basic purpose of this reference will be Reinhold, he who brought a gigantic rock for the linguistics, a history also, and a folklore with special merits. In this case, the highlighting is put at the language, clothes and the Albanian song in the Greek fleet, that were greatly present, who called themselves as Pelazgs, an issue that can be linked with the courageous fight done by Albanian marines of Hidra and Selamina against the Ottoman marine. It's a virtue, but also a paradox: when you find sympathy for treasures of your own country outside the borders of Albania first rather than inside! The real author of the major texts of Arvanits, it's the priest of Porosi, Vasil Saqelari. He is the author of dialogues, letters, the song and fairytale collector, the translator of fables of Aesop, the collector of Biblical fragments and stories from the book “1001 nights”. But, unfortunately for the collectors and the scientific world, the major part of this case will remain an unpublished manuscript. Despite the Albanian immigrants of Italy, that in the 19th century became conscious and started to

produce great figures: historians, folk collectors, poets, famous people, and even men that achieve the post of prime minister in Italy. We know De Rada, Markiano, Skiroi and the wonderful songs of Albanians in Italy. This paper is focused in the series of folk publications and the book “Pelazgian nights” of Karl Reinhold, entails within old Albanian texts of Greece collected in 1850- 1860, that present a very important and valuable linguistic and ethno-folklorik case with a special poetic – musical performance dating from the first Albanian settlements in Greece. This study aims to unveil Reinhold that presupposed Albanians as Pelazgs who were even older and predecessors of Greek people, like many other scholars of the 19th century. He is the remarkable collector of songs and fairytales, and as for the “Pelazgian” this remains a mythology of the time.

Georgios METALINOS, Universiteti Kombëtar Kapodistrian i Athinës
(Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)
Prej Vetëdijes Ekumenike në Idenë Kombëtare

Kumtesa shqyrton natyrën shumëkombëtare të themelimit të Romës së Re (Perandorisë Bizantine) dhe rolin e besimit ortodoks si faktor përbashkues dinamik, përtej veçorive gjuhësore e qytetërimore. Vëmendje i kushtohet procesit të farkëtimit të vetëdijes kombëtare, si nxitës i ndarjes mes kombeve të veçanta, formimit të shteteve-kombe, sidomos pas revolucionit të 1821-it dhe ndryshimit të Ortodoksisë nga faktor bashkues, në faktor identifikues kombëtar. Kumtesa ndalet në nxitjen e kundërshtive kombëtare mbi këtë bazë, mbi ndryshimin e harmonisë Ekumenike në nacionalizëm racor. Mbi këtë shpjegohet kultivimi i nocionit të Atdheut me petk europian, ndonëse Ortodoksia në korpusin e vet ekleziastik, ende ruan përbërësit ekumenike të Romanitetit.

Georgios METALINOS, National and Kapodistrian University of Athens
From Ecumenical Consciousness to the National Idea

The presentation interprets the multinational composition of the New Rome (Byzantine) empire and the position of Orthodox faith, as pan-uniting factor with its dynamics ranging beyond language and civilization. Overfocusing on the “national “consciousness and nationality led to growth of nationalism, which played a divisionary role in the relationship of individual nationalities. These produced a transfer from the empire to the national state especially after the 1821 revolution and the change of Orthodoxy from pan-uniting force to national ingredient, which is amplifying conflicts between national groups and change of Ecumenical healthy national identification into a racial nationalism. This is how it came to existence the current idea of homeland, in European colors, although Orthodoxy with its ecclesiastic body, still rescues the ecumenical element of Romanity.

Michail TRITOS, Universiteti Aristotelian i Selanikut (Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη)

*Qëndresa ndaj valëve të islamizimit në Shqipëri. Figurat e Kozmas Etolosit,
Nektar Terpos dhe Mitropolitit Sofianos të Drinopojës*

Kumtesa bën fjalë për valët e islamizimit në Shqipëri, që morën përmasa tragjike gjatë shekullit XVII, kur u islamizuan 2/3 e shqiptarëve. Shkaqet e islamizimit masiv mund të konsiderohen varfëria e skajshme dhe mungesa e një tradite shkrimesh të krishtera në gjuhën shqipe. Islamizimi do të kishte marrë përmasa më të mëdha, nëse gjatë asaj periudhe tragjike nuk do të ishin shfaqur aty Mitropoli i Drinopojës Sofianos, voskopojari Nektar Terpo dhe Kozmas Etolosi.

Michail TRITOS, Aristotle University of Thessaloniki
*Resistance against Islamic waves in Albania. The portraits of Kosmas
Etolos, Nektar Terpo and Metropolitan Sophianos of Dryinoupolis*

This paper deals with the process of islamization in Albania, especially during XVIIth century, when almost 2/3 of Albanians were islamized. The causes counted might be the extreme poverty and the lack of a tradition of holy writings in albanian language. The islamization would have been more waste if it wasn't for the influence and activity of Sofianos, Drinopoja Mitropolit, Nektar Terpo of Voskopoya and Kozmas Etolos.

Evalda PACI, Qendra e Studimeve Albanologjike

Elemente të katekezës dhe leksikut të liturgjisë në Doktrinën e Gjon Nikollë Kazazit (1743)

Elemente të katekizmit dhe leksikut liturgjik në Doktrinën e Gjon Nikollë Kazazit (1743). Doktrina e Kazazit nën hulumtimin analitik e përmbajtësor. Çështje të studiuara në Doktrinën e Kazazit. Leksiku liturgjik i Doktrinës së Gjon Nikollë Kazazit: dukuri të ruajtjes së terminologjisë së përdorur nga shkrimtarët e hershëm në shqip. Veçori terminologjike të teksteve në Doktrinën e Gjon Nikollë Kazazit. Ngjashmëri me tekstet e mëvonshme nga një pikëvështrim kronologjik. Tekstet themelore të lutjeve në Doktrinën e Kazazit: shënime mbi natyrën e tyre tekstore e semantike.

Evalda PACI, Centre of Albanological Studies

Elements of catechism and the lexicon of liturgy in Gjon Nikolle Kazazi's doctrine (1743)

Elements of catechism and of the liturgy lexicon in the Doctrine of Gjon Nikollë Kazazi (1743). The Doctrine of Kazazi under an analytical and substantial analysis. Issues studied in the Kazazi's inclusive doctrine. The liturgy lexicon of the Gjon Nikollë Kazazi Doctrine: aspects of preservation of the terminology used by the ancestors of the Albanian writing tradition. Specifics of the terms in the texts of the Gjon Nikollë Kazazi Doctrine. Similarities and approaches to later variants on chronological points of view. Basic prayer texts of the Kazazi Doctrine: some remarks of textual and semantic and nature.

Gëzim RREDHI, Universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokaštër

Vepra e Zef Skiroit shprehje e identitetit kulturor të arbëreshëve të Sicilisë

Formimi kulturor e letrar i autorit. Interesimi për kulturën klasike botërore edhe europiane (Homer, Dante, Gëte Tasso, Shiler), si dhe përpjekjet e vazhdueshme të tij për të vlerësuar kulturën popullore dhe traditat e popullit shqiptar. Shprehje e këtij interesimi ishte gjithë vepra e, në mënyrë të veçantë, *Rapsodie albanesi*, *Canti Tradizionali ed altri saggi delle Colonie*, *Albanesi della Sicilia*. Gërshetimi i elementeve romantike të poezisë folklorike arbëreshe me përpikmërinë artistike të poezisë klasike e neoklasike italiane. Ndikimi që pati në jetën dhe veprën e tij njohja me dramaturgun e madh italian Luigi Pirandello. Komunikimi me personalitete të kulturës e artit të kohës, interesimi i vazhdueshëm për fatin e Shqipërisë, besimi tek potencialet kulturore të Italisë për t'u mbrojtur përballë fqinjëve agresivë ballkanas. Disa përcaktime dhe qëndrime të reja në vlerësimin e figurës dhe veprës së Zef Skiroit nga kritika dhe studimet letrare (Matteo Mandala'). Vepra e Skiroit, si një vazhduese e denjë e letësisë së Rilindjes, shprehje e e qartë e identitetit kulturor të arbëreshëve të Sicilisë.

Gëzim RREDHI, University “Eqrem Çabej”, Gjirokastra

Zef Skiroi's work as expression of cultural identity of the arbëreshë of Sicily'

His interest in the world and European classical culture- to mention but few of the classical authors like Homer, Dante, Goethe, Tasso, Schiller- and also his continuous efforts to appreciate the popular culture and the traditions of the Albanian people, all of his work and especially *Rapsodie albanesi*, *Canti Tradizionali ed altri saggi delle Colonie*, *Albanesi della Sicilia* are a manifestation of his cultural and literary formation. The entwining of the romantic elements of the folkloric Arbereshe poetry with the artistic punctuality of the classical and neo-classical Italian poetry. His friendship with the great Italian playwright Luigi Pirandello had a great influence on his life and work. He had good communications with the personalities of culture and art of the time, was always updated on the most recent political developments and had great trust in the cultural potential of Italy to help Albania fend against the aggressive neighbours of the Balkans. Here we would like to bring a new kind of attitude to the figure and work of Giuseppe Schiro from the literary critics (Matteo Mandalá). The work of Schiro is a worthy successor of the literature of Renaissance and a clear manifestation of the identity of Arbereshe of Sicily.

Ermir XHINDI, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë

Dy tekste: dëshmi të kuptimit mbi identitetin në Himarë gjatë shek. XVI

Kumtesa ndalet në shqyrtimin e kuptimit mbi njëmendësinë kulturore, politike, fetare të himarjotëve gjatë shekullit XVI, mbështetur mbi dy tekste, letra që himarjotët i drejtojnë Papës. Instrumentet e përdorura i përkasin Teorisë së Letërsisë, përkatësisht shkollës së Përgjigjes së Lexuesit. Pas përmbushjes së detyrimit teorik mbi vlefshmërinë e modelit për tekste joletrare, me arsyetimin përkatës, paraqitet mënyra se si e ndërtojnë lexuesit e mundshëm të periudhës kuptimin mbi bashkësinë. Tekstet janë fundi i një marrëveshjeje, pra i një leximi mbi të cilin bashkësia pajtohet. Mbi këtë premisë, të dhënat tekstore ndihmojnë të ndërtohet lexuesi i mundshëm, i barasvlershëm me një matricë kuptimore që prodhon bashkësia himarjote e kohës.

Ermir XHINDI, University of Vlora “Ismail Qemali

Two texts: representation what identity means for himariote people during XVIth century

In this paper we tend to represent what means for Himariotes their cultural, political and religious oneness during XVI century based on epistolary between them and Holy See. Instruments, criteria and methodology used in this case belong to the Theory of Literature, respectively to the Reader Response Theory. After fulfilling theoretical duty about the validity of our model to the case of non literary texts, with the relevant argumentation, we represent which way the possible readers of that period construct their meaning over the Himariote's community. At least, the texts exist as a finality, as a community agreement about reading these texts. Using textual data we construct the possible reader, equivalent with the archetipal meaning produced by the Himariote community of the time.

Artan XHAFERAJ, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
Përfaqsjë gjuhësore midis të folmes së Gumenicës së Vlorës dhe të folmeve të Bregut të Detit

Në këtë kumtesë do të trajtojmë disa përfaqsjë gjuhësore midis të folmes së Gumenicës së Vlorës dhe të folmeve të Bregut të Detit. Vëmendja përqendrohet tek veçoritë e përbashkëta në rrafshin fonetik dhe morfologjik. Synimi i këtij punimi është të njihen tiparet e përbashkëta dhe dallimet midis këtyre të folmeve, duke i krahasuar edhe me shqipen standarde. Veçoritë e përbashkëta të këtyre të folmeve lidhen ngushtë edhe me historinë e përbashkët të krahinave. Metoda e përdorur është ajo e analizës dhe e krahasimit. Për realizimin e kësaj kumtese jemi mbështetur në studimin tonë për të folmen e Gumenicës dhe në punimet e studiuesve shqiptarë për të folmet e Bregdetit.

Artan XHAFERAJ, University “Ismail Qemali”, Vlorë
Linguistic approaches between the Gumenica’s vernacular dialect of Vlora and the speeches of Bregu i Detit

In this paper we will discuss some linguistic approaches between the Gumenica’s vernacular dialect of Vlora district and the dialects of Bregu i Detit. It emphasizes the common features in phonetic and morphological level. This paper aims to recognize commonalities and differences between these vernacular dialects, comparing them with standard Albanian. Common features of these dialects are closely related to the common history of the provinces. The methodology of this study includes analysis and comparison. To conclude this paper, we have been based on our study of Gumenica’s vernacular dialect and on other Albanian scholars’ researches about the speeches of Bregu i Detit.

Etjona HOXHA, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
*Himnorja për Shën Mërinë në letërsinë Katekistike: nga Buzuku te Nilo
 Katalano dhe Jul Variboba*

Kumtesa me titull "Himnorja për Shën Mërinë në letërsinë Katekistike: nga Buzuku te Nilo Katalano dhe Jul Variboba" synon të sjellë një varg faktesh dhe argumentesh që lidhen me himnizimin dhe lartësimin e figurës së Shën Mërisë, si figurë qendrore në disa nga veprat e shkrimtarëve të vjetër, fillimisht nga *Meshari* i Buzukut e më pas te tri poezitë e Nilo Catalanos, *Kodi i Kieutit*, për të përfunduar me *Gjella e shën Mërisë së Virgjër* të Jul Varibobës. Kumtesa synon, gjithashtu, të evidentojë respektimin e përkthimit kanonik që ruan të paprekur ligjësitë e liturgjisë fetare, si dhe përvojat apo prurjet individuale të secilit prej tyre, në trajtën e shmangies nga ligjërimi dhe shkrimi kanonik, përmes albanizimit të qëllimshëm të temës, figurës dhe mesazhit himnor të Shën Mërisë.

Etjona HOXHA, University of Vlora "Ismail Qemali"
*Exaltation of Saint Mary character in Catechism Literature: From Buzuku
 to Nilo Catalano and Jul Variboba*

The paper entitled "Himnorja për Shën Mërinë në letërsinë Katekistike: nga Buzuku te Nilo Katalano dhe Jul Variboba" aims to bring several facts and arguments on the topic of worship and exaltation of Saint Mary, as a central character in some of the works belonging to the old period writers, starting from «Meshari» of Gjon Buzuku, continuing in the three poems written by Nilo Catalano and concluding with «Gjella e shën Mërisë së Virgjër» written by Jul Variboba. This paper also aims to identify preservation of the canonic translation which respects and preserves the rules of religious liturgy along with individual experiences and works of all the above mentioned writers, in the form of avoiding by canonic way of discourse and writing by deliberate Albanian domestication of the subject, character and holly message found in the character of Saint Mary.

Gladiola ELEZI, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë

Trajtesa gjuhësore morfologjike në dokumente e gramatika të shek. XVII-XVIII të misionarëve bazilianë

Përpjekjet e vazhdueshme të pushtuesve të huaj, që kanë rënduar mbi gjuhën shqipe, e që kanë derdhur shtrëngatat e rrebeshet e kohës për shekuj me radhë mbi popullin tonë, nga kohët më të hershme, gjatë gjithë ekzistencës së tij, sollën jo pak regres gati në të gjitha disiplinat e fushat e jetës kulturore, për më tepër në fushën e e studimeve të gjuhësisë. Për të ruajtur të gjallë e aktive gjuhën shqipe si “njësi të kombit të vet, natyrisht nisi tradita e hartimit konkret të gramatikave, diku prej shekujve XVII-XVIII. Kjo periudhë përkon më së miri me fazën kur zhvillimi i arsimit në gjuhën shqipe u pengua për shkak të ndjekjeve të qeveritarëve osmanë. Megjithatë, në shek. XVII, në shtresat e larta të shoqërisë shqiptare ishte zgjeruar rrethi i njerëzve të arsimuar, por edhe këta, të përgatitur në institucione fetare në gjuhët e mëdha të kulturës, në latinisht, greqisht ose në arabisht, parapëlqenin të përdornin këto gjuhë. Në këtë periudhë, kisha katolike, krahas institucioneve fetare me qendër në Romë, ngriti disa shkolla jo vetëm për përgatitjen e klerikëve shqiptarë, por dy prej të cilave për nxënësit nën drejtimin e bazilianëve, njëra në Grotaferatta afër Romës dhe tjetra në një koloni arbëreshe të Sicilisë. Objektivi i kësaj kumtese është, pikërisht, të evidentojë përpjekjet dhe sprovat për hartimin e gramatikave të para të disa misionarëve bazilianë, si: Nilo Catalano, Francesco Maria da Lecce etj. Studimi ndalet, veçanërisht, në çështje gramatikore, si klasifikimi i foljeve në zgjedhime, çështje të lakimit etj. Vihet në dukje gjatë studimit edhe një klasifikim empirik në disa raste; gjithsesi, ato dëshmojnë botimet e para plot vlera gjuhësore të këtyre albanogëve të huaj për shqipen.

Gladiola Elezi, University of Vlora “Ismail Qemali

Linguistic morphologic treatises in the documents and grammars of the basilian monks during XVII-XVIII centuries

Continuous efforts of alien invaders that have aggravated the Albanian language, which have shed storms and downpours of time for centuries on our people, from the earliest times, throughout its existence, brought no little regress almost all disciplines and fields of cultural life, further in the field of linguistic studies. To maintain alive and active the Albanian language as "unity of his nation, of course, began the tradition of drafting

concrete of the grammars, around XVII- XVIII centuries. This period coincides with the best phase when the develop of the education in the Albanian language was hampered due to the Ottoman governors prosecution. However, in the XVII century, in the higher echelons of the Albanian society was extended the circle of educated people, but also those, prepared in religious institutions in the major languages of culture in Latin, Greek or Arabic, prefer to use these languages. In this period, the catholic church besides religious institutions centered in Rome, raised some schools not only for the preparation of albanian clerics, but two of them for children under the direction of bazilians, one in Grotaferatta near Rome and the other in an Arberesh colony of Sicily. The objective of this paper is precisely to highlight the efforts and trials for the drafting of the first grammars of some bazilians missionaries as: Nilo Catalano, Francesko Maria da Lecce etc. The study, particularly stop at grammar issues as the classification of verbs conjugation, issues of declension ect. During the study is noted also an empirical classification in some cases, however, they testify the first editions of linguistic value of these foreign albanologists for the albanian.

Vilma Bello, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë

Prurje të leksikut fetar të botës arbëreshe në gjurmimet e Eqrem Çabejt

Çështje të traditës së studimeve tona mbi leksikun e botës arbëreshe: këndvështrime dhe përzgjedhje tematike. Bota arbëreshe në gjurmimet e Eqrem Çabejt: studime mbi jetën dhe historinë e shkrimit të viseve arbëreshe. Leksiku fetar i botës arbëreshe në gjurmimet etimologjike të E. Çabejt dhe prurje nga tekstet e letërsisë së shkruar arbëreshe (autorë të veçantë). Qasje nga fusha semantike dhe konsiderime mbi gjendjen aktuale të disa përdorimeve nga kjo fushë.

Vilma Bello, University of Vloera “Ismail Qemali

Bearing of lexical religious of the arberesh world in the Eqerem Çabejt's researches

Issues of tradition of our studies on the lexicon of the Arberesh world: perspectives and thematic choices. The Arberesh world in Eqrem Cabej's research: studies on the life and history of writing of the Arberesh settlements. Arberesh religious lexicon in Eqrem Cabej's etymological research and contributions from Arberesh written literary texts (special authors). Approaches from related semantic fields and considerations on the actual state of some semantic uses.

Juliana KUME, Universiteti i Tiranës
Vlerësimi i elementit grek në të folmet arbëreshe

Elementi grek në leksikon e të folmeve arbëreshe të Italisë është i pranishëm, pothuajse, në të gjitha fushat leksiko-semantike. 5% të leksikut arbëresh e zënë greqizmat, kryesisht të periudhës së re, dhe në një numër më të vogël greqizmat e periudhës mesjetare (veçanërisht të terminologjisë fetare, të ritit ortodoks bizantin). Elementi grek në të folmet arbëreshe ka depërtuar drejtpërdrejt nga elementi grek i dialektit toskë; gjithashtu, mjaft elemente i kanë sjellë me vete greko-shqiptarët e asaj kohe (arbëreshët e sotëm), të cilët më parë se te vendoseshin në Itali, kanë kaluar në More; si dhe ndikimi i greqishtes tek të folmet arbëreshe nëpërmjet dialekteve kalabreze, mbeturinat e fundit të Magna Grecia-s (Greqisë së Madhe). Ky studim synon në evidentimin e greqizrave më tipike në të folmet arbëreshe, marrë në përqsaje me të folmet arvanitase, grekofone të Italisë jugore, si dhe të greqizrave të dialektit toskë, tiparet fonetike të të cilave janë tregues të kohës së depërtimit të tyre në leksikon arbëresh, rrugës së tyre të depërtimit, interferencës gjuhësore si pasojë e bashkëjetesës me gjuhë të tjera, domethënë shtrirjes gjeografike, p.sh. njësitë leksikore me mbaresën – ea: *kopea, poreia, Morea, vorea, sporea, podheia, folea* etj., të cilat janë të pranishme në të folmet arbëreshe dhe arvanitase, si dhe vetëm një pjesë e tyre në të folmet grekofone të Italisë jugore, kryesisht me mbaresën -ia, si p.sh.: *podhia* për *podheia*, *sporia* për *sporea*, *thimonia* për *thimonea* etj., ndërsa në dialektin toskë dhe në shqipen standarde kanë depërtuar shumë pak prej tyre dhe ato kanë marrë mbaresën e shqipes -ja p.sh.: *fole-ja, More-ja, vore-ja* etj.

Juliana KUME, University of Tirana

Review of the Greek element in the spoken Arberesh

The greek element in the vocabulary of the spoken arbëresh in Italy, is present in almost all lexicon-semantic areas. The greek words, (greqizmat) occupy 5% of the arbëreshë vocabulary, mostly those of the new period and a smaller number is occupied by the medieval greek period words (especially the religious terminology, orthodox, the byzantine rite). The greek element in arbëresh dialects, penetrated directly from the greek tosk dialect. Many elements were also brought with them by the greek-albanians of that time (arberesh today), who before being settled in Italy, have passed through More; and also another fact, was the impact of Greek

dialects to arbëresh through calabrian dialect, the last of Magna Grecia's (The Great Greece). This study aims at identifying the most typical greek words (*greqizmat*) in arbëresh dialects taking toward the arvanite dialects, the greek-speaking dialects in southern Italy, as well as the greek words (*greqizmat*) of the tosk dialect. Their phonetic features are indicative of the time of their penetration into the arbëreshë lexicon, their way of penetration, their linguistic interference as a result of cohabitation with other languages, especially in geographical scope, *lexical units ending in -ea kopea, porea, Morea, vorea, sporea, podhea, folea* etc. which are present at the arbërshe and Arvanite dialects. Only some of them are present at the greek-speaking dialects of the southern Italy, mainly ending *-ia* like: *podhia* for *podhea*, *sporia* for *sporea*, *thimonia* for *thimonea* etc., Very few of them, have penetrated in the tosk dialect and in the standard Albanian, they have taken the Albanian ending *-ja: fole-ja, More-ja, vore-ja* etc.

Mariglana MEMINAJ, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
*Kontributi i Prof. Francesco Altimarit në studimin e lidhjeve kulturore mes
 Himarës e botës arbëreshe*

Kjo kumtesë synon një përmbledhje të veprimtarisë së Francesco Altimarit, njërit prej albanologëve më në zë që ia ka dalë të përfshijë gjuhësinë, letërsinë dhe kulturën shqipe mes disiplinave që gëzojnë prestigj dhe respekt në Itali, duke e mbajtur të gjallë interesin shkencor që ka zënë fillin me studime të mëparshme të prof. Francesco Solanos. Nuk është e rastit që ndër studimet e tij kryesore gjenden kontribute gjuhësore që e pasurojnë qoftë ballkanistikën, qoftë albanologjinë. Merita e prof. Altimarit është se përmes studimeve të tij ka vërtetuar se ideologjia albaniste jo vetëm që zuri fill gjatë shek. XVII - XVIII, por pati si vatrë arbëreshët e Italisë së Jugut, manastiret e klerikët filologë arbëreshë. Falë kontributit të prof. Altimarit është bërë i mundur rindërtimi i marrëdhënieve historike, përmes të cilave u krijua një simbiozë ideologjiko-kulturore mes dy brigjeve të Adriatikut, respektivisht drejt brigjeve të Himarës, çka lejoi depërtimin në trevat ballkanike të temave, ideve dhe miteve që ushqyen kulturën politike etnoidentitare të elitave intelektuale shqiptare.

Mariglana MEMINAJ, University of Vlora "Ismail Qemali"
*Prof. F. Altimari's contribution to studies on the cultural relationships
 between Himara and Arberesh world*

This paper treats an overview of the activity of Francesco Altimari, one of the most prominent Albanologists that succeeded in including linguistics, literature and Albanian culture through disciplines that enjoy prestige and respect in Italy, keeping alive the scientific interest that found the roots in the previous studies of Prof. Francesco Solano. It is not random that among his studies there are found linguistic contributions that enrich Balkan and albanology studies. The merit of Prof. Altimari is that through his studies he proved that Albanian ideology not only originated during the XVII -XVIII centuries, but had its roots in southern Italy, monasteries, Albanian clerical philologists. Thanks to the contribution of Prof. Altimari it was made possible the reconstruction of historical relations through which it was created an ideological-cultural symbiosis between the two coasts of the Adriatic, respectively towards the shores of Himarë, which allowed the insight in the territories of Balkan themes, ideas and myths that fed the political culture ethno- identity of the Albanian intellectual elites.

Alta HALUCI, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë; **Shaban SINANI**,
Qendra e Studimeve Albanologjike
*Përtej shekullit të iluminizmit gjuhësor në shekullin e nacionalizmit
gjuhësor*

Misioni i murgjve bazilianë, si një përpjekje e Selisë së Shenjtë për t'u ofruar mbrojtje të krishterëve ortodoksë të Shqipërisë së Poshtme në shekullin XVIII, përkon me një ndryshim statusi të gjuhës shqipe jo vetëm në liturgji, por dhe në shkrime e letërkëmbime. Ky është shekulli i fjalorëve, gramatikave, mësimit të shqipes në shkolla e kisha; shekulli i seminareve, akademive dhe shtypshkronjave. Qendrat kryesore të këtij zhvillimi të ri janë Bregdeti me Himarën, Voskopoja dhe patrikana e Ohrit, e cila deri në vitin 1767 ishte krejt e pavarur nga Kostantinia. Gramatika dhe fjalori dygjuhësh i Francesco Maria da Lecce-s; një gramatikë e Nilo Catalano-s dhe një doktrinë e krishterë e hartuar shqip prej tij; u shtohen fjalorëve dhe gramatikave të shqipes, prej Marko Boçarit deri tek Daniil Voskopojarit. Ky është shekulli kur ideja leibniziane e lulëzimit të gjuhëve popullore nxiti interesimin e studiuesve për gjuhën shqipe. Ky interes gjeti përftim e mbështetje të menjëhershme tek bashkëpunëtorët vendës. Pas çdo veprë me rëndësi për albanologjinë që u botua në atë shekull e më vonë gjendet gjithnjë një personalitet shqiptar (Pouqueville dhe Marko Boçari, Thunmann dhe Kostë Xhehani e Teodor Kavalioti; Johan G. von Hahn dhe Apostol Meksi; Xylander-i dhe Vangjel Meksi dhe të tjerë). Shekulli i arsyes dhe i arsimit është i lidhur fort dhe me murgjit bazilianë në Shqipëri. Nilo Catalano shkroi poezi fetare shqip, kurse G. Schirò prosenior, arkipeshkv i Durrësit dhe vikar apostolik i Himarës, për herë të parë e ngriti shqipen në funksionet e një gjuhe zyrtare, duke e përdorur atë si gjuhë primare në letërkëmbimin me Papa Benedicti-t XIV. Misionarët arbëreshë që erdhën me detyra kishtarë jo vetëm në Bregdet, por në krye të Patrikanës së Ohrit, vendosën të përdornin alfabetin e F. Bardhit, meqë ky ishte alfabeti i librit të parë i shqipes *confirmatur* prej *Propagada Fidae-s*. Pikërisht, iluminizmi gjuhësor i shekullit XVIII, që, siç shkruan Francesco Maria da Lecce, u sundua prej fjalorësh dy e tri gjuhësh, të hartuar *jo për ty o shqypëtar*, por për ata që nuk dinin shqip, përgatiti shekullin e romantizmit, të ideologjisë kombëtare, që u shfaq para së gjithash si nacionalizëm gjuhësor, me kultin e gjuhës amtare, që kishte një traditë shumë më të hershme, që prej fillimeve të shkrimit shqip.

Qysh në shekullin XVIII nisi dukuria e albanizimit të misionarëve, dijetarëve dhe pelegrinëve europianë, të cilët nisën të përdornin shqipen si gjuhë krijimtarie (një ndër ta që murgu katalanas Nilo Catalano). Me të

vërtetë, në shekullin e iluminizmit gjuhësor, shqipja u shtua në fjalorë bisedimesh për t'u lehtësuar shqiptarëve të mësonin greqisht ose të huajve të mësonin shqip; kurse në shekullin e nacionalizmit gjuhësor, shqipja u përdor në fjalorë e gramatika për mësimin e saj si gjuhë amtare, dhe ky është një ndryshim thelbësor, por jo një përmbysje kopernikane. Sepse nacionalizmi gjuhësor u përgatit prej iluminizmit gjuhësor. Kristoforidhi e Thimi Mitko, D. Camarda e Jeronin de Rada, ndoqën të njëjtat udhë bashkëpunimi me albanologët e huaj si parardhësit. Fjalorët e bisedimeve italisht-shqip-greqisht të Mitkos u hartuan duke ndjekur modelet e fjalorëve të mjeshtërive të Akadimisë së Re të Voskopojës, megjithëse funksionet ndryshuan përparësi. Gjatë periudhës së iluminizmit gjuhësor u përpunua miti pellazgjik i burimit të shqipes, si çështje e dijes; për t'u kthyer më vonë në një mit romantik, për shqipen si gjuhë perëndie dhe për shqiptarët si popull që kishin qenë në këtë botë edhe kur *Adhami dhë s'kishte lerë*.

Alta HALUCI, University of Vlora “Ismail Qemali; **Shaban SINANI**,
Centre of Albanological Studies

*From the century of linguistic illuminism to the century of linguistic
nationalism*

The mission of Basilian monks to offer protection to the Lower Albanian Orthodox Christians, as an attempt of the Holy See, in the XVIII century, coincides with a change of status even in the Albanian language, not only in liturgy but also in writings and correspondence. This is the century of dictionaries, grammars, Albanian language learning in schools and churches; the century of seminars, academies and printeries. The main centers of this new development are the Coast of Himara, Voskopoja and Ohrid patriarchate, which was completely independent of Constantine until 1767. A grammar book and a bilingual vocabulary of Francesco Maria da Lecce; a grammar book of Nilo Catalano's and a Christian doctrine drafted in Albanian by him; are added to the Albanian dictionaries and grammar books, from Marko Bocari up to Daniil Voskopojari.

This is the century when the leibnizian idea of the blooming of popular languages fueled the interest of many researchers even for the Albanian language. This acquisition of interest found immediate support to local collaborators. There was the name of an Albanian personality, after each act of importance, that appeared in that century to Albanology, like: (Pouqueville, Marko Boçari, Thunmann and Kosta Xhehani, Teodor Kavaljoti, Johan G. von Hahn and Apostol Meksi, Xylander, Vangeli Meksi and many others). This century, of reason and education, is strongly associated with basilian monks in Albania.

Nilo Catalano wrote religious poetry in Albanian language, where as G. Schirò, who was the prosenior Archbishop of Durrës and the apostolic vicar of Himarë, for the first time brought the Albanian language to all the official language functions, using it as a primary language even in correspondence with Pope Benedicti-t XIV. The arbëreshë missionaries, that came with ecclesial official tasks, not only on the coast but at top of the Ohrid Patriarchate, decided to use the alphabet of F. Bardhi, since that was the alphabet of the first Albanian book, *confirmatur* from *Propaganda Fida-e*. It was precisely the linguistic illumination of the eighteenth century, that prepared the romanticism, the national ideology, appearing primarily as linguistic nationalism, with the cult of the mother tongue, which had a much more earlier tradition, since the beginning of written Albanian. The missionaries, scholars and European pilgrims, started as early as the eighteenth century, to use *Albanian* as the language of creativity (one of them was the Catalan monk Nilo Catalano). Dictionaries of *italian-albanian-greek* talks were compiled by Mitkos, following the models of the masters dictionaries of New Voskopoja Academy, though the functions changed priorities. The pelasgian myth was elaborated as a lingual source of albanian, during the linguistic illumination, being returned later at a romantic myth, for the albanian language and for the albanian people.

Edlira ÇERKEZI, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
Shkrimtarët dhe studiuesit himariotë dhe kontributi i tyre në pasqyrimin e marrëdhënieve të himariotëve me vendet e tjera

Në kumtesën tonë jemi përqendruar më tepër në disa aspekte të marrëdhënieve ndërkulturore të himarjotëve përballë botës perëndimore. Autorë të tillë, si: Spiro Çomora, Andrea Varfi, Odhise Grillo, Dhimitër Grillo, Janko Pali dhe Petro Marko në studimet dhe botimet e tyre na shpërfaqin tablo të gjera të komunikimit të himarjotëve me mjaft vende të Evropës, kur dalin në pak ndikimet e ndërsjellta, siç thotë shkrimtari i shquar Petro Marko.

Në këtë kulturë mesdhetare u mbryjt bota shpirtërore e himarjote, ndërsa shkrimtari Andrea Varfi, duke çuar me tej këtë mendim, portretizon mjaft kapedanë e prijësa të krahinës që kanë shërbyer në Venedik, në Napoli, Francë e gjetkë, si dhe në ushtritë e Napolon Bonapartit. Të gjitha këto marrëdhënie kanë ndikuar në jetën kulturore dhe ekonomike të fshatrave të Bregut, sidomos në kulturën e jetës.

Edlira ÇERKEZI, University of Vlora "Ismail Qemali
Himariote writers and scholars and their contribution to the representation of Himariote relations with other countries

In our theme are highly concentrated on a few aspects of cross cultural relationship Himarians. writers facing the western world such as Spiro Comora, Andrea Varfi, Odhise Grillo, Dhimtër Grillo, Janko Pali and Petro Marko which in their studies and publications of the picture are revealed to us Himarians things communication with many countries of Europe where they appear in little mutual impacts, as distinguished writer says Petro Marko.

In this Mediterranean culture was nourished the spiritual world while writer Andrea Varfi Himarians by further this thought quite captains leader portrays the province who have served in Venice, Naples, France and elsewhere as well as the armies of Napoleon Bonaparte. All these relationships have affected the cultural and economic life of coastal villages especially in the culture of life.

Frosina LONDO, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
*Kontributi i prof. M. Mandalait në studimin e lidhjeve kulturore mes
 Himarës dhe botës arbëreshe*

Albanologu i mirënjohur, studiuesi i letërsisë së vjetër arbëreshe Prof. Mateo Mandala ka shkruar disa vepra kërkimore-shkencore e studime të rëndësishme për historinë, kulturën dhe letërsinë arbëreshe. Si filolog e punëtor i palodhur i arkivave dhe bibliotekave të seminareve e manastireve arbëreshe të Italisë së Jugut, Vatikanit, Kopenhagenit etj., ai është marrë me tekstet e vjetra shqipe duke përgatitur botime kritike të autorëve më të rëndësishëm të kësaj tradite. Njëra ndër të është një botim kritik shumë i rëndësishëm, një monografi që Prof. Mandala i ka kushtuar shkrimtarit më të vjetër arbëresh Lekë Matranga, si dhe veprës së tij *E mbsuame e krështerë*”, botuar në vitin 1952. Studimi i Prof. Mandalait është rezultat i një pune kërkimore shumëvjeçare. Interesi për këtë vepër lindi që në kohën kur autori ishte student ku ai pati mundësinë të zbulonte disa materiale arkivore, të cilat e lejuan autorin që të rindërtonte jo vetëm jetën dhe personalitetin e Lekë Matrangës, por edhe të hidhte dritë në disa faza që i dhanë mundësinë Matrangës ta shkruante veprën e vet. Studimi i Prof. Mandalait tregon se vepra e Matrangës *E mbsuame e krështerë*, si dëshmia më e vjetër pas Mesharit të Gjon Buzukut dhe, njëkohësisht, si dëshmia e parë në toskërishten jugore, përbën një dokument me vlerë të madhe gjuhësore dhe letrare për njohjen dhe rindërtimin e kësaj faze arkaike të gjuhës shqipe.

Frosina LONDO, University of Vlora “Ismail Qemali

*Prof. M. Mandalá's contribution to studies on the cultural cultural
 relationships between Himara and Arbëresh world*

Mateo Mandalá, prof. of the University of Palermo in Italy, well-known academic of Albanology and old Arbëreshë literature, has written some important works on the history, culture and literature of Albania and especially of Arbëreshë.

With his work of tracing in the archives of Arbëreshë monasters and seminaries in South Italy, in the library of the Vatican, Kopenhagen etc., he has proven that issues like cultural identity, national identity, the origin of albanian language etc., were very important and were object of scientific reasearch since XVIII sec.

One of the most important chamber in connection with old historical culture with arbëresh of Italy will be on focus of this paper.

The paper researches of Prof. Mandala take parton the chain of effort of those researchers that verify that the historical cultural contacts of the XVIII century, the ideas and their exchanges have been important to create a common insight between two realities, Albanian one and Arbëresh . Also is being created a cultural inheritance which found deep roots of Renaissance all over Albania.

Veneranda HAJRULLA, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë

Gjuha dhe identiteti kulturor, parë në kontekstin e lëvizjes së popullsisë

Besohet se ekziston një lidhje natyrale midis gjuhës së folur nga pjesëtarët e një grupi shoqëror dhe identitetit të atij grupi. Folësit identifkohen si pjesëtarë të këtij apo atij ligjërimi, nga theksi, fjalori, mënyrat e komunikimit. Nga kjo lloj përkatësie, ata marrin jo vetëm forcë personale, krenari, ndjesi sociale, por edhe vazhdimësi historike, sepse përdorin të njëjtën gjuhë që përdor grupi të cilit i përkasin. Por si përcaktohet se cilit grup i përket dikush? Në komunitete të izoluar, primitive, homogjene, si *Ishuji Trobriande* të studiuara nga *Malinowski*, dikush e ka të lehtë ta përcaktojë anëtarësinë ndaj një grupi të caktuar, duke u bazuar në praktikën e përbashkëta kulturore, ndërveprimet e përditshme, komunikimin verbal ditëor atje. Në shoqëritë e hapura, moderne e komplekse, historikisht, është shumë më e vështirë të përcaktohen kufijtë e një grupi të caktuar shoqëror, si dhe identitetet gjuhësore e kulturore të pjesëtarëve të tij. Dikush mund të mendojë se identiteti kombëtar është diçka e prerë qartazi (ose je ose nuk je), por, p.sh. të paturit e një pasaporte shqiptare është njëra anë, ama t'i japësh vetes një identitet kombëtar shqiptar në qoftë se je lindur, rritur dhe edukuar, le të themi në Greqi, je një folës i greqishtes dhe ndodh që të kesh prindër shqiptarë është krejt tjetër gjë. Ky punim hedh një vështrim mbi disa probleme serioze lidhur me kulturën, identitetin kulturor, gjuhën, asimilimin dhe integrimin e emigrantëve, përpjekjet e tyre për të ruajtur "*identitetin e vjetër kulturor të vendit amë*". Për shembull, nocioni i vetvetes së një emigranti, që ishte i lidhur në vendin e origjinës me klasën shoqërore, pikëpamjet e tij politike, statusin ekonomik, zhvillohet në vendin e ri, duke u lidhur jashtëzakonisht fort me shtetësinë kombëtare ose fenë, sepse kjo është identiteti që i imponohet atij nga të tjerët, të cilët tani shohin tek ai/ajo, vetëm një shqiptar apo vetëm një musliman. Ndjesia e identitetit kulturor ndryshon në përputhje me rrethanat. Nga nostalgjia për "vandin e vjetër", tendenca mund të jetë që ai/ajo të bëhet më *shqiptar se shqiptarët* dhe të plotësojë atë çka *Benedict Anderson* e ka quajtur "nacionalizmi afatgjatë distancial". Shqipja, që ai flet, mund të jetë me kalimin e viteve disi e ndryshme nga shqipja e folur sot në rrugët e Tiranës, komuniteti të cilit ai i përkiste është më shumë një "komunitet imagjinar", sesa Shqipëria aktuale e ditëve të sotme.

Veneranda HAJRULLA, University of Vlora “Ismail Qemali”
Language and cultural identity as viewed in the demographic context

It is widely believed that there is a natural connection between the language spoken by members of a social group and that group's identity. By their accent, their vocabulary, their discourse patterns, speakers identify themselves and are identified as members of this or that speech and discourse community. From this membership, they draw personal strength and pride, as well as a sense of social importance and historical continuity from using the same language as the group they belong to. But how to define which group one belongs to? In isolated, homogeneous communities like the *Trobrianders* studied by *Malinowski*, one may still define group membership according to common cultural practices and daily face-to-face interactions, but in modern, historically complex, open societies it is much more difficult to define the boundaries of any particular social group and the linguistic and *cultural identities* of its members. One would think that national identity is a clear-cut affair (either you are or you are not a citizen), but it is one thing, for example, to have an Albanian passport, another thing to ascribe to yourself an Albanian national identity if you were born, raised and educated, say, in Greece, are a native speaker of Greek and happen to have Albanian parents.

The present paper throws a look on some serious problems concerning culture, cultural identities, language and assimilation, in emigrants settings, their efforts to preserve and maintain their “*old - country cultural identity*”. For example, an immigrant's sense of self, that was linked in his country of origin perhaps to his social class, his political views, or his economic status, becomes, in the new country, overwhelmingly linked to his national citizenship or his religion, for this is the identity that is imposed on him by others, who see in him now, for example, only an Albanian or a Muslim. His own sense of self, or cultural identity, changes accordingly. Out of nostalgia for the “*old country*”, he may tend to become more Albanian than the Albanians and entertain what Benedict Anderson has called “*long distance nationalism*”. The Albanian he speaks may become with the passing of years somewhat different from the Albanian spoken today in the streets of Tirana, the community he used to belong to is now more an “*imagined community*” than the actual nowadays Albania.

Elsi REXHAJ, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
Religjioni dhe praktikat përkatëse në Shqipërinë e shek. XVII – XVIII

Në shek. XIX fillon të marrë jetë shkenca e Albanologjisë, e cila me kalimin e kohës do të tërheqë vëmendjen e autorëve të huaj e intelektualë të kohës. E panjohura e popullit shqiptar fillon të dalë në dritë, edhe pse nën sundimin e Perandorisë Otomane.

Udhëpërshkues në viset shqiptare, si: Pukëvil, Ami Boue, Martin Leake, Ibrahim Manzur Efendi, apo misionarë fetarë, si: At Domenico Pazzi, Nilo Borgia etj., dhe autorë të këtij shekulli si Zhan Klod Faverial sollën në vëmendje historinë e popullit tonë, por edhe aspekte të rëndësishme të jetës, kulturës shpirtërore – materiale, besimit dhe fesë. Besimi dhe feja zënë një pjesë të rëndësishme të jetës shpirtërore; edhe pse komplekse, ajo reflekton realitetin e kohës. Jeta fetare në këtë periudhë pasqyrohet në tri besimet bazë: besimi islam, i krishterë ortodoks dhe i krishterë katolik. Në këtë punim autorët e huaj përcaktojnë, edhe pse jo saktësisht, shtrirjen gjeografike të këtyre besimeve në trojet shqiptare dhe problematikën që e karakterizon besimin fetar në popullsinë shqiptare.

Informacioni mbi Shqipërinë dhe shqiptarët e shek. XVII-XIX bazohet në analizën e vëzhgimeve dhe përshtypjeve të udhëpërshkuesve të viseve shqiptare dhe shkrimet e autorëve të huaj që hodhën bazat e albanologjisë. Shkrimet kushtuar Shqipërisë dhe shqiptarëve prej shkrimtarëve të shek. XIX dhe fillimishtekullit XX janë në formë kujtimesh dhe rrallë herë ato gjenden në formatin e fakteve apo dokumenteve historike. Edhe pse të tilla, ato ofrojnë një informacion të bollshëm për perceptimin ndaj shqiptarëve, ato mbartin në vetvete subjektivizma dhe pasaktësira, por, kur analizohen dhe ballafaqohen me dëshmi nga autorë të ndryshëm, gjejmë të vërteta të pamohueshme.

Elsi Rexhaj, University of Vlora “Ismail Qemali”
Religion and relevant practises in Albania during 17th – 18th centuries

In the XIX century, the science of Albanology begins its life which will draw the attention of foreign authors and intellectuals of the time. The obscurity of the Albanian people begins to come to light, even though under the rule of the Ottoman Empire.

Travelers in the Albanian land, such as : Pukevil, Ami Boue, Martin Leake, Ibrahim Manzur Ahmed, or religious missionaries, Father Domenico Pazzi, Nilo Borgia, etc., as well as authors of this century such as, Jean-Claude

Faverial brought to attention not only the history of our people but also the important aspects of life, spiritual and material culture, faith and religion. Faith and religion occupy an important part of the spiritual life although complex it reflects the reality of the time.

In this period of time, religious life is indicated in three basic beliefs: Islamic, Orthodox and Catholic Christianity. In this paper the foreign authors although not precisely, define the geographical scope of these beliefs in the Albania and the problems that characterize religion in the Albanian population.

Information on Albania and Albanians of XVII-XIX century is based on an analysis of observations and impressions from travelers in Albania and on the writings of foreign authors which that established the foundations of Albanology.

Writings from the writers of 19th and early 20th century dedicated to Albania and Albanians are in the form of memories and they are very rarely found in the structure of facts or historical documents. Even so, they provide considerable information about the perception of Albanians, they itself carry subjectivism and inaccuracies, but when they are analyzed and confronted with support by various authors, we discover indisputable truth.

Enkelejda Billa, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
Jeta himarjote në vështrimin e studiuesve anglezë e francezë

Përgjatë shekullit të XVI-XVII në brigjet e Himarës shfaqen mjaft udhëtarë e studiues, të cilët na japin një tablo të gjerë të jetës, traditat, zakonet e historisë së bregut të detit, duke nxjerrë në dritë mjaft të dhëna interesante jo vetëm për traditën e banorëve, por edhe marrëdhëniet e tyre ushtarake, ekonomike e financiare me vende të tjera të Europës.

Udhëtarë, studiues dhe diplomatë të tillë, si Ami Bue, Henri Holland, Arvantinoi, Han, Pukëvill, Karl Paç, Baldaçi, Eduart Lir, Martin Lik etj., duke u futur thellë në historinë dhe kulturën e këtyre brigjeve, na japin copëza të gjalla të jetës së tyre, traditën e lashtë dhe të re, si dhe një prirje të gjerë shpirtërore, të mbujtur me kulturën perëndimore.

Krahas marrëdhënieve të tjera me vendet fqinje, studimi ynë prek edhe disa aspekte që kanë të bëjnë me mjaft vende europiane.

Enkelejda Billa, Universiteti of Vlora “Ismail Qemali”
Himariote life in the eyes of English and French scholars

During the sixteenth and seventeenth century on the coast of Himare appeared many travelers and researchers who give us a lot of information about traditions, customs and the history of the coast. Not only do they expose a lot of interesting data about the tradition of the people, but they give us an insight about their military, economic and financial relationships with other European countries as well.

Travelers, researchers and diplomats such as Ami Bue, Henry Holland, Arvantinoi, Han, Pukeville, Karl Pac, Baldaçi, Edward Lear, Martin Lik etc, infiltrated into the history and culture of this coast and today they give us pieces of himariotes life and their ancient traditions. They also inform us about the spiritual trend of Himariotes, which is filled with Western culture. Our study, alongside other relations with neighboring countries, treats several aspects which deal with many European countries.

Odise ÇAÇI, Universiteti “Ismail Qemali”, Vlorë
Misioni i bazilianëve në Himarë

Punimi rrok faktorët që çuan në vendosjen e këtij misioni deri në largimin e tij. Na njeh me protagonistët e këtij misioni, punën këmbëngulëse, vështirësitë që hasën, si dhe rrugët për kapërcimin e tyre. Në punim njihemi me disa nga letërkëmbimet e Parisë së Himarës, që na kujtojnë, për nga organizimi një mikroshtet ku drejtojnë Pronotor, Këshilli i Pleqve, Këshilli i Himarës, tërë shteti, Epiri i shqiptarëve. Gjithçka që himarjetët po bënin në luftë kundër Perandorisë Osmane, nuk kalohej pa u vënë re nga Selia e Shenjtë. Kjo çoi në 16 janar 1628 që Kongresacioni i Shenjtë hapi zyrtarisht Misionin në Himarë. I pari ishte Neofit Rodino (1670-1685), Nino Katalanov(1693-1695), Zef Skiroi dhe Lekë Matrënga (1695-1774). Kemi misionin e Paulo Matrëngës në vitin 1920 (mars) dhe mbaron më 1946-ën (kur largohet nga Shqipëria Daniele Barbellini, 26 shkurt 1946.). Në punim hidhet dritë mbi punën e këtyre misionarëve katolikë, që ishin syri dhe veshi i Papës së Romës. Jepen të dhëna mbi përplasjen mes otodoksisë të përfaqësuar nga Kleri grek dhe katolicizmit të përfaqësuar nga këta misionarë. Roli i madh i tyre për përhapjen e arsimit në Palasë, Dhërmi, Vuno, Himarë etj.; shkollat e para, ndihma e dhënë nga komuniteti i kësaj treve dhe gjuha e përdorur në këto shkolla laike. Jo pak i rëndësishëm është dhe dokumentacioni i gjetur nëpër arkiva për këtë periudhë mjaft të ngarkuar me probleme, që shpesh çon në përplasje kulturash.

Odise ÇAÇI, University of Vlora “Ismail Qemali”
Basilian mission in Himara

In the paper shed light on work these Catholic missionaries, who were the eyes and ears of the Pope of Romë. Provided data on the clash between Cristianism represented by the Greek clergy and Catholicism represented by these great missionaries. The role of their education in the spread of Palasa, Dhërmi, to cities, etc.; first schools, assistance provided by the community of this region and the language used in schools laike. No less important and the documentation found in the archives for this period very overwhelmed with problems that often lead to clash of cultures. In conclusion we can say that the contribution of these missionaries contributed to the popularization of the people's uprising and resistance himariot in Western countries, as part of the ancient Kaonisë.

Albert HABAZAJ, Universiteti "Ismail Qemali", Vlorë
Krahina e Himarës në studimet albanologjike të Prof. dr. Jup Kastrati.

Objekt studimi i këtij punimi është krahina shqiptare e Himarës në vitet 1630-1642, parë nga drita studimore e Profesor Jup Kastrati. Trajtesa ngushtohet në rrafshin etnologjik e antropologjik për kontributin e Nilo Catalanos (1637-03.06.1694). Profesor Kastrati na prezanton Catalanon si italian, por që veprimtarinë e tij e lidhi kaq shumë me arbëreshët, së fundi, me Shqipërinë, sa mund të vështrohet si një "italian i arbëreshizuar". Janë të dukshme gjurmët e tij për shkollat e para shqipe në Himarë. Himarë, para disa shekujsh, sidomos pas vdekjes së Gjergj Kastriot Skënderbeut, quhej gjithë krahina e Labërisë së sotme, d.m.th., duke nisur nga Radhima, në Lekël e në Butrint. Dihet historikisht se ajo krahinë që i rezistoi pushtuesve osmanë shekuj me radhë, ka pasë çelur shkolla shqipe para tre shekujsh. Dokumenti më i saktë që në Himarë flitej shqip e mësohej vetëm gjuha shqipe, është puna e madhe e Nilo Catalanos. Këto dëshmon në Traktatin "Historia e albanologjisë" Profesor Jup Kastrati.

Albert HABAZAJ, University of Vlora "Ismail Qemali"
The Himara region in Prof. Dr. Jup Kastrati's Albanological studies

The object of this paper is studying Albanian regions of Himara in the years 1630-1642, the first study light of Professor Jup Kastrati. The treatments narrows in viewpoint of anthropological and ethnological contribution of Nilo Catalanos (1637-03.06.1694). Kastrati Professor introduces Catalano as Italian, but his activity is matched so much to arberesh (albanian living in Italy), finally, with Albania, as can be seen as an "Italian from arberesh". His traces are visible for first Albanian schools in Himara. Himara region, a few centuries, especially after the death of Gjergj Kastriot Skanderbeg, was all regions of Labëria today starting from Radhima in Lekël of Butrint. Historically it is known, that the region that resisted to Ottoman conquerors for centuries, has opened Albanian schools three centuries ago. The most accurate document in Himara was only spoken in Albanian and taught Albanian language. For this hard work the contribution goes to Nilo Catalanos. This proves the Treaty in "History of Albanology" of Professor Jup Kastrati.

Foto Bixhili

E folmja shqipe e Himarës dhe dukuria e dygjuhësisë

Kumtesa përqendrohet në dukurinë e dygjuhësisë në Himarë, rrënjët e saj, marrëdhëniet e substratit gjuhësor shqip me greqishten, veçoritë e të folmes shqipe të Himarës në kontekstin e të folmeve të Labërisë, si invariant i rëndësishëm i saj. Autori i kushton rëndësi përshkrimit psiko-kulturor të çështjes.

Foto Bixhili

Albanian spoken language of Himara and the phenomenon of bilingualism

This paper represent the phenomenon of bilingualism in Himara, its fondaments, the relations of Albanian language substrat with Greek language, the specifics of Albanian spoken language of Himara as a invariant of Labëria dialect. The author is focused on the psico-cultural aspect of the case.



INTERNATIONAL ALBANOLOGICAL CONFERENCE
"CULTURAL BRIDGES BETWEEN
HIMARA AND THE ARBERESH DIASPORA
DURING THE 16TH AND 18TH CENTURIES"
(IDENTITY AND EUROCENTRIC CHRONICLE)
VLORA, NOVEMBER, 10TH -11TH

